

ОДЕССА И ОДЕСЩИНА В ЕВРОПЕЙСКОМ ИЗМЕРЕНИИ

Сборник статей

Одесская городская
общественная организация
«Лицом к лицу»

Одесса и Одесщина в европейском измерении. Сборник статей. – Одесса, 2010. – 84 с.

В данный сборник вошли статьи, в которых рассматриваются различные аспекты становления европейской идентичности города Одессы и в целом Одесской области.

Сборник включает в себя два раздела. Первый из них посвящен значению тесных исторических и современных связей Одессы с Европой и ее жителями в процессе создания, становления города.

Второй раздел освещает вопросы реализации евроинтеграционной стратегии Украины на уровне Одесской области, деятельности региона в развитии внешних связей, трансграничного, экономического сотрудничества с Европейским Союзом и т.д.

Сборник адресован научным работникам, студентам, представителям органов власти, СМИ, общественных организаций, а также широкому кругу читателей, которые интересуются данной тематикой.

Составители:

Анна Трепалюк, руководитель проекта «Одесса – окно в Европу» Одесской городской общественной организации «Лицом к лицу»;

Наталья Мишина, доцент кафедры конституционного права Одесской национальной юридической академии, кандидат юридических наук.

Сборник издан при финансовой поддержке Международного фонда «Возрождение» в рамках реализации проекта «Одесса – окно в Европу».

© Трепалюк А.С., Мишина Н.В., Горбатюк А. И., Кошмаль В., Голубовский Е.М., Скейрис Г.Ю., Демахина Т. В., Хмельниченко-Калабина В. В., Кулава М. Я., Рассоха Л.Л., Цапенко О.В., Дудченко О.Е., 2010.

© Одесская городская общественная организация «Лицом к лицу», 2010.

СОДЕРЖАНИЕ

Анна Трепалюк ПРЕДИСЛОВИЕ.	4
<i>Раздел I.</i> СТАНОВЛЕНИЕ ОДЕССЫ КАК ЕВРОПЕЙСКОГО ГОРОДА	
Анатолий Горбатюк ОДЕССА: ОТ РОЖДЕНИЯ ДО ВОЗРОЖДЕНИЯ.	5
Вальтер Кошмаль ПЕРВЫЙ ЕВРОПЕЙСКИЙ ГОРОД РОССИИ.	18
Евгений Голубовский ОДЕССА МНОГОНАЦИОНАЛЬНАЯ.	22
Галина Скейрис ИНТЕГРАЦИЯ СОВРЕМЕННОЙ ОДЕССЫ В ЕВРОПЕЙСКОЕ ПРОСТРАНСТВО.	37
Тетяна Демахіна ЧИ ЖИВЕМО МИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ МІСТІ?	
<i>Раздел II.</i> СОВРЕМЕННАЯ ОДЕССКАЯ ОБЛАСТЬ – СОСЕД ЕВРОСОЮЗА	
Вікторія Хмельниченко–Калабіна, Маріанна Кулава ОДЕЩИНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ.	45
Людмила Рассоха ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОРЕГІОНІВ «ЧОРНЕ МОРЕ» І «НИЖНІЙ ДУНАЙ».	55
Олег Цапенко УКРАЇНА – РУМУНІЯ: ЗМАГАННЯ ЗА ДЕЛЬТУ ДУНАЮ.	64
Олександра Дудченко РОЛЬ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ: ЕНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.	71
ПРИЛОЖЕНИЯ:	
Учреждения в г. Одессе, деятельность которых связана с европейскими странами или организациями.	79
Где можно получить дополнительную информацию.	81
Информация об Одесской городской общественной организации «Лицом к лицу».	82

ПРЕДИСЛОВИЕ

Анна Трепалюк,
руководитель проекта «Одесса – окно в Европу»
Одесской городской общественной
организации «Лицом к лицу»

Фраза «Одесса – европейский город» уже стала для одесситов совершенно привычной. В этом никто не сомневается. Но за общей имиджевой фразой лежит огромное количество фактов, свидетельств и проблем, как исторических, так и современных, и далеко не все из них широко известны.

В этом издании, мы хотели показать, с одной стороны, как зародился тот невиданный доселе феномен интернациональной и толерантной Одессы, и, с другой стороны, как активно возрождается в последние годы сама идея и значение, так сказать, «европейскости» города Одессы и Одесского региона в целом. В каких-то сферах жизни этот процесс идет успешно, в других – еще требует приложения значительных усилий.

Надо отметить, что сборник на такую тему издается впервые. В него вошли статьи совершенно разных авторов: это известные журналисты, видные научные и общественные деятели, работники органов местной власти. Каждый из них рассмотрел главный вопрос под своим углом зрения и со своей спецификой.

Вошло в него даже сочинение талантливой одесской школьницы – призера городского конкурса сочинений «Живем ли мы в европейском городе?», который проводила общественная организация «Лицом к лицу» в 2009 году в рамках проекта «Одесса – окно в Европу».

В рамках этого проекта, который был поддержан Международным фондом «Возрождение», вышло и данное издание.

В конце сборника читатель может узнать контакты всех учреждений в Одессе, деятельность которых связана с отношениями с европейскими странами или организациями, а также то, где именно в городе можно получить больше информации по данной тематике.

Выражаем благодарность за помощь в составлении сборника руководителям и коллективу Управления международных отношений, европейской интеграции и связей с Одесской диаспорой Одесского городского совета, Главного управления внешнеэкономической деятельности и европейской интеграции Одесской облгосадминистрации, Всемирного клуба одесситов, Одесского филиала Национального института стратегических исследований.

РАЗДЕЛ I.

СТАНОВЛЕНИЕ ОДЕССЫ КАК ЕВРОПЕЙСКОГО ГОРОДА

Анатолий Горбатюк,
член Национального Союза
журналистов Украины

ОДЕССА: ОТ РОЖДЕНИЯ ДО ВОЗРОЖДЕНИЯ

Наш город – истинное дитя Европы. Он зародился 215 лет назад на месте маленького, ничтожного поселка Хаджибей, чтобы очень скоро стать всемирно знаменитым, оправдывая самым своим существованием звания «Первой южной красавицы», «Жемчужины у моря», «Черноморского Вавилона», «Южной столицы», «Лучшего города на земле»...

В августе 1823 года опальный поэт Александр Пушкин, которому друзья исплопотали у императора перевод в совсем еще юную Одессу, с восторгом пишет брату: «...я оставил мою Молдавию и явился в Европу. Ресторация и итальянская опера... ей-Богу, обновили мою душу»...В разные годы Одессой и ее обитателями восторгались Александр Пушкин и Марк Твен, Николай Гоголь и Адам Мицкевич, Джеймс Олдридж и Иван Бунин, Жорж Симеон и Петр Чайковский, потому что все эти великие и мудрые люди, побывавшие здесь, – русские, американцы, французы, поляки – смогли по достоинству оценить великопение Города и характер населяющих его жителей.

Попробуйте назвать еще хотя бы один город, давший миру такое грандиозное соцветие знаменитостей – писателей, музыкантов, ученых?.. Здесь родились и начинали свою деятельность гений ракетно-космической техники Валентин Глушко, ученый-астрофизик с мировым именем Георгий Гамов, основоположник советской космонавтики Сергей Королев, изобретатель современной электролампы Василий Дидрихсон, чьи разработки впоследствии использовал американец Эдисон, Владимир Жаботинский – знаменитый писатель и философ, Исаак Бабель – величайший писатель, великий скрипач Давид Ойстрах и великий пианист Эмиль Гилельс, удивительные поэтессы Анна Ахматова и Вера Инбер, Яков Бардах – организатор первой в бывшей империи станции скорой помощи и, конечно же, «главный одесский консул в Москве» – музыкант и певец, неповторимый Леонид Осипович Утесов, и как не вспомнить, что сегодня во всем русскоговорящем мире Одессу достойно представляет «живой классик», как с любовью называем мы этого человека, – Михаил Жванецкий... Их, этих выдающихся одесситов, людей разных национальностей и вероисповеданий, прославивших наш город, – огромное множество.

Почти с 40 крупными городами мира Одессу связывают побратимские и партнерские отношения. Здесь находятся 16 иностранных консульств и 8 миссий-представительств стран-членов Европейского Союза и других государств. Международный авторитет Одессы поддерживает на самом высоком уровне ее активное участие в деятельности таких престижных международных организаций, как «Еврогорода» (более 120 городов из 30 стран Европы), куда Одесса была принята вместе с Лондоном и Женевой, «Лига исторических городов» (более 70 известнейших городов мира), «Европейская федерация местной солидарности», «Международный Черноморский Клуб» и др. А совсем недавно, 29 апреля 2009 года, на заседании Парламентской Ассамблеи Совета Европы в Страсбурге принято решение о присуждении Одессе Доски Почета Совета Европы – второй по значимости из степеней Европейской Премии.

* * *

Должно быть вполне понятным искреннее мое волнение всякий раз, когда я говорю об Одессе - городе уникальном, городе-легенде и о не менее удивительных ее жителях, носителях самобытной культуры, гордо называющих себя одесситами. И уместно будет чуть-чуть углубиться в историю, чтобы вспомнить, как же это все начиналось, почему «Одесса»? Как появилось это насколько звучное, настолько и загадочное название? Конечно, никто уже не может указать точную дату, когда именно поселок Хаджибей, преобразившийся в великолепный европейский город, был переименован в Одессу. Только доподлинно известно, что случилось это вскоре после издания Указа Екатерины II от 27 мая 1794 года, согласно которому Хаджибею предписывалось «быть городом». Существует великое множество версий происхождения названия города. По наиболее распространенной из них явствует, что на придворном балу в январе 1795 года императрица якобы произнесла: «Пусть Хаджибей носит древнеэллиническое название, но в женском роде: назвать его «Одессой». А вот вашему покорному слуге больше по душе другая версия, слегка ироничная, под стать самому городу. Звучит она так.

...Проведя геологическую разведку места, где городу только предстояло состояться, командир группы доложил, как тогда было принято, на французском языке де Рибасу (на этом имени мы остановимся чуть ниже): «Assez d'eux» («ассе д'о») – «Воды достаточно». Но уже с первых дней жизни нового города оказалось, что с пресной водой здесь далеко не благополучно. Получилось как раз наоборот – воды было явно недостаточно. И тогда де Рибас якобы произнёс «Ассе д'о» наоборот, справа налево. Так получилось звучное, романтическое имя «Одесса»...

Возвращаясь к истории возникновения Города, как не вспомнить утро 14 сентября 1789 года, когда отряд под командованием будущего основателя Одессы де Рибаса в содружестве с черноморскими казака-

ми штурмом овладел турецкой крепостью Ени-Дунья, построенной рядом с Хаджибеем. До рождения нашего города оставалось пять лет. Расположение же Хаджибея известно: он находился на месте нынешних Оперного театра, Екатерининской и Греческой улиц, Греческой площади.

...Нет, не просто так Одессу называют «дитя Европы». Вспомним, что само Провидение собрало осенью 1790 года в расположении российской армии под Измаилом тех замечательных посланцев Европы, которые, став единомышленниками, сумели воплотить в реальность самые смелые замыслы, связанные со становлением и развитием будущей Одессы. С благоговением вспомним их имена: неаполитанец испанского происхождения, генерал (впоследствии – «полный» адмирал) де Рибас; француз, подпоручик герцог де Ришелье; француз, полковник граф де Ланжерон; голландец, военный инженер де Волан. Пройдет немного времени, и дело этих благородных посланцев Европы с блеском продолжит выдающийся российский военачальник и государственный деятель Воронцов, усилиями которого Одесса приобретет тот облик и то значение, которыми гордятся одесситы сегодня.

Эпоха, открытая де Рибасом и закончившаяся правлением Воронцова, эти шесть десятков лет, являются поистине золотыми годами, когда юная Одесса, к удивлению всей Европы, начала демонстрировать не только небывалые скорости развития, но и невиданный доселе универсализм: крупнейший порт и самая изысканная городская архитектура, немыслимые рекорды в торговле и повальное стремление молодежи к просвещению, первый в империи городской водопровод и рождение огромного количества талантов в литературе, науке, музыке... Но вовсе не следует считать, что развитие Одессы закончилось в те далекие годы, потому что Город, его жители и впоследствии продолжали (и продолжают) радовать доброжелателей высоким профессионализмом и неиссякаемым оптимизмом. Автор только хочет подчеркнуть: аура, «посеянная» той «великолепной пятеркой», и сегодня витает над Одессой, ныне насчитывающей более 1 млн. жителей, – крупнейшим торгово-промышленным, туристическим и культурным центром Украины.

Главным основателем Одессы является де Рибас, вместе со своим помощником и единомышленником, талантливым военным инженером де Воланом сумевший обосновать правильность выбора места строительства города и главного порта на Черном море. 27 мая 1794 года выходит судьбоносный для Одессы Рескрипт императрицы Екатерины II, согласно которому Рибасу предоставлены исключительные полномочия по освоению местности. Он назначается Главным строителем Хаджибея и нового порта. И здесь ему сопутствует удача: его всячески поддерживает последний фаворит стареющей императрицы генерал-губернатор Таврический, Екатеринославский и Вознесенский, генерал-фельдцейхмейстер граф Платон Александрович Зубов. В очень нужный

момент Рибас получает от него письмо следующего содержания: “Милостивый государь мой, Осип Михайлович! Поелику вы оказались в весьма затруднительном положении по возложенной на вас Высочайшей волей обязанности строить город и главную торговую гавань на Черном море близ Хаджибея в противность мнению о правильности выбора места для этого, выраженного главным начальником флота и портов Черного и Азовского морей Его Превосходительством вице-адмиралом Николаем Семеновичем Мордвиновым, ставлю вас в известность, что построение сего порта препоручено мне. Для исполнения этого замысла вам выделяются необходимые суммы и материалы. На вас возлагается вместо генерал-аншефа Суворова надзор за крепостными работами... в Одессе... Работы эти должны успешно, прилежно производиться в установленные сроки”. Платон Александрович имеет в виду тот самый Рескрипт Екатерины от 27 мая 1794 года.

Усилиями де Рибаса уже к концу 1795 года здесь проживает, кроме дворян, военных и чиновников, 2360 человек (в сентябре 1794 года население Хаджибея составляло лишь 30 человек).

...В 1803 году император Александр I назначает первого одесского градоначальника. Им становится уроженец французского города Бордо герцог де Ришелье. 1 января 1816 года это место займет друг и единомышленник Ришелье граф де Ланжерон, а в конце июля 1823 года в Одессе начинается «эпоха Воронцова» - в этот день герой Отечественной войны 1812 года генерал-лейтенант граф Михаил Семенович Воронцов вступает в должность губернатора Новороссийского края, определив Одессу местом своего постоянного пребывания...

...1804 год. Отчётливо понимая, что Одессе крайне необходима хорошая гавань, герцог Ришелье немедленно приступает к реконструкции прежних портовых сооружений для расширения их пропускной способности. Ф. де Сен-При напишет об этом времени: «Из 900 торговых судов, бороздивших Чёрное море, более 500 бросали якоря в Одесском порту, который только появился на свет».

Стремительно развивается торговля пшеницей – в 1804 году из Одессы отплыли 449 судов с этим драгоценным грузом (сравним: в 1802 году их было чуть более 100) на сумму 3367500 рублей. При этом чистая прибыль одесских купцов составила почти 80%! К началу 1816 года экспорт из Одессы оценивался в 37 млн. 700 тыс. рублей, из которых доля пшеницы составляла 33 млн. рублей. В 1817 году общий экспорт оценивался в 40 млн. рублей, доля пшеницы – 30 млн. 300 тысяч рублей. А ведь недавно, в 1814 году, общий экспорт составлял лишь 7 млн. 300 тыс. руб. Просто невероятный рост, не имеющий аналогов в мировой практике!

Как отмечает одесский краевед Олег Губарь, “...в первые десятилетия XIX века город обрёл облик типологического средиземноморского

порта со всей его традиционной атрибутикой: протяжёнными многоколонными торговыми рядами, имитирующими общественные центры античных городов, небольшими двухэтажными жилыми домами с неизменными внутренними двориками, роскошным театром, расположенным на возвышенности и стилизованным под античный храм, турецкими кофейнями, греческими ресторанчиками, французскими кондитерскими, итальянскими винными подвалами и т.п.". Именно при Ришелье Одесса стала частично обретать тот облик, которым мы гордимся сегодня.

...1844 год оказался выдающимся во многих отношениях. Впервые, Одесса отметила полувековой юбилей – событие, прямо скажем, для горожан значительное! Во-вторых, в этом году в торговле были побиты все прошлые рекорды, в результате чего Одесса вышла на второе место в империи по денежному обороту среди всех портов, уступив место “чемпиона” лишь Санкт-Петербургу. Но 1847 год оказался в торговле еще блистательней предыдущих! “Едва ли какой-либо другой порт в мире, - писал К.Смолянинов в “Истории Одессы”, - мог доставить столь значительное количество хлеба в один год для заграничного потребления. Наименование “Житница Европы”, приданное Одессе еще в предшествующие годы, в этом году вполне упрочилось за нею”.

Вот почему среди предпринимателей стран Западной Европы еще сильнее ужесточается борьба за такой «лакомый кусочек», каким является Северное Причерноморье с его бесспорным лидером – Одессой.

И нельзя не вспомнить, как основатели Одессы относились к многонациональному населению руководимого ими города. Вот что в этом ракурсе говорится о Ришелье в сборнике «Прошлое и настоящее Одессы», вышедшем в 1894 году к 100-летию Одессы: “В Одессе жили представители разных национальностей и вероисповеданий... Жили в Одессе православные, католики, лютеране, евреи. Для герцога они были все равны; на всякого обывателя он прежде всего смотрел как на человека и обращался с ним по-человечески... Одного только требовал Ришелье от обывателей: чтобы они были добрые граждане и честные люди, исправно отбывающие государству и городу свои повинности”.

А теперь из Одессы сегодняшней перенесемся на полтора века назад, в «эпоху Воронцова», и послушаем впечатления Ю.И.Крашевского, описавшего быт и нравы “Черноморского Вавилона” (и такое название имела Одесса) в книге “Воспоминания об Одессе, Едисане и Буджаке”. “Облик улиц Одессы открывает, так сказать, физиологию города, - пишет Крашевский. - Здесь можно увидеть представителей всяких народов, начиная от не слишком опрятного турка до итальянца с длинными черными волосами, грека в пунцовой феске, караима в татарском своем наряде, прохаживающегося по улице, и до европейца, которому скроили платье по образцу Хумана из Парижа Ленгле и

Тембюте, наимоднейшие портные в Одессе, по воле моды позволяющие себе полгода шить фрак, который дожидаящийся заказчик находит тесным и немодным. Тут видишь русского с темной бородой и в сарафане допетровских времен... Далее – грека албанского в белой юбке, гранатовой куртке с выпуском, черных чулках, подходящей шапочке с огромной, синей на плечо спадающей шелковой кистью; то – вновь оборванного турка в тюрбане, разглядывающего женщин на улицах... Все это кричит, ходит, перемещается, ничему не удивляясь, не потешаясь над собой и относясь к окружающим как к неизбежности”. Повторюсь: таким видели наш город сто пятьдесят лет назад...

* * *

Благодаря передаваемым из поколения в поколение «отцами города» заботам об эстетическом воспитании одесситов, еще в конце XIX столетия в Одессе было большое количество образовательных учреждений, театров, музеев, библиотек и других объектов культурного профиля. Вот почему наш город широко известен в мире как выдающийся культурный центр.

Интересная деталь, подчёркивающая тягу наших далёких предков к прекрасному: до открытия городского театра для постановки спектаклей в только-только заявившем о своем существовании городе был использован... огромный склад на улице Ришельевской!..

Построенный в 1809 году к 15-летию юной Одессы, первый городской театр оказался самым красивым зданием и стал законной гордостью горожан. Просуществовал он 64 года. Пожар, уничтоживший здание театра в самом начале 1873 года, вверг жителей Одессы в глубокое уныние, хоть театральная жизнь в городе продолжалась, и спектакли проходили в других помещениях.

В 1874 году городская дума объявила международный конкурс на лучший проект городского театра. Лишь через 10 лет был выбран проект не только самого красивого, но и самого безопасного здания (во время пожаров в театрах гибло большое количество зрителей). Его авторами стали молодые венские архитекторы Фердинанд Фельнер и Герман Гельмер. Потом, создав почти пять десятков проектов театральных зданий, они приобретут всемирную славу. До наших дней сохранилось более сорока зданий театров, построенных по их проектам. И тем приятнее нам, одесситам, сознавать, что торжественно открытый 1 октября 1887 года городской театр (ныне – Одесский национальный театр оперы и балета) оказался любимейшим детищем его авторов. Присутствующий на открытии театра Фердинанд Фельнер, по свидетельству репортеров, не смог сдержать слез радости. «Я никогда не видел здания, прекраснее этого!» - воскликнул он...

Однако рассказ о замечательном «венском дуэте» будет неполным, если Автор не расскажет еще об одном прекрасном их проекте, по

которому построена в стиле барокко картинная галерея особняка графской семьи Толстых (левая часть сегодняшнего Дома ученых). Невозможно без восторга говорить об этих двух, поистине царских, подарках, так органично вписавшихся в уникальную архитектуру нашего города. Не случайно столько внимания мы уделили замечательному «австрийскому тандему»: их главное одесское творение известно и почитается во всем мире. Но разве можно не назвать истинное созвездие других архитекторов, творивших в Одессе?! Приведу далеко не полный перечень этих выдающихся зодчих:

- Франц Боффо, автор знаменитой Гигантской лестницы, с лёгкой руки Сергея Эйзенштейна навсегда уже, кажется, ставшей “Потёмкинской”, и других шедевров;
- Илья Фраполли, построивший первый Городской театр;
- Александр Бернардацци, автор здания Новой биржи (ныне – филармония);
- Авраам Мельников, спроектировавший великолепную полукруглую площадь в центре Приморского бульвара;
- Лев Влодек, построивший знаменитый «Дом с атлантами» на улице Гоголя, гостиницу «Большая Московская»;
- Иван Мартос, ваявший знаменитого «Дюка» - главный символ Города;
- Георгий Дмитренко, автор памятника основателям Одессы на Екатерининской площади и гостиницы «Лондонская»;
- Франц Моранди, построивший православные церкви, городскую синагогу и католический собор, учредитель «Общества изящных искусств»;
- Иван Козлов, автор Сабанских казарм и дома Папудова;
- Федор Нестурх, создатель Городской публичной библиотеки и «Фруктового пассажа» на Привозе;
- Георгис Торричелли, автор здания Английского клуба (музей Морского флота) и Сабанеева моста;
- Федор Троупянский, создавший ансамбль Лермонтовского курорта, здания Русского театра и инженерно-строительного института;
- Лазарь Оттон, построивший дворец великолепное здание, в котором помещается музей западного и восточного искусства...

А Потье, Эдуардс, Шмидт, Прохаска, Тома де Томон!.. Вот уж истинный «интернационал» - в самом лучшем смысле этого слова! Стоит ли еще раз повторять, что Одесса, которую с любовью строила вся Европа, и есть ее дитя? А если вновь вспомнить, что сложнейшим процессом основания и становления Одессы руководило мощное интернациональное созвездие в лице испанца Рибаса, французов Ришелье и Ланжерона, голландца Волана, русского Воронцова, а позднее – грека Маразли...

Несколько слов о последнем. Григорий Григорьевич Маразли – настоящему великий одессит. Он был не только великолепным организатором воплощения в жизнь города большого количества проектов, таких, как психиатрической больницы. Маразли навсегда остался в памяти благодарных одесситов как непревзойденный меценат, тративший огромные личные средства во благо Одессы. И именно благодаря Григорию Григорьевичу одесситы и сегодня с восхищением входят в замечательный Художественный музей.

...Возвращаясь к теме «главного» одесского театра, не без гордости замечу: за дирижерским пультом в нем стояли Чайковский, Римский-Корсаков, Лысенко, с его сцены звучали голоса Карузо и Собинова, Батистини и Шаляпина...

Никогда у одесситов не пропадала тяга и к драматическому искусству, благодаря чему всегда заполнены театры украинской и русской драмы, а подрастающее поколение не пропускает спектакли в «своих» театрах – «Юного зрителя» и театре кукол.

И было бы просто неестественным, если бы в «Городе Мельпомены*», как часто называют Одессу любители прекрасного, не процветал великолепный театр оперетты, где, наряду с классическим репертуаром, зрителю предлагаются самые современные шоу и рок-оперы.

Отдельный разговор – об Одесской филармонии. Во-первых, здание, в которой она расположена, является великолепным шедевром архитектуры, созданным городским архитектором Александром Бернардацци в 1899 году и привлекающим неизменное внимание многочисленных туристов. Во-вторых, наша филармония – истинный храм искусства, стены которого слышали гениальных одесских музыкантов с мировыми именами – Давида Ойстраха и Эмиля Гилельса, неподражаемых Исаака Стерна и Мстислава Ростроповича. Здесь выступали с авторскими концертами Шостакович и Хачатурян, Кабалевский и Данькевич... И сегодня Одесская филармония – место, где проходят самые яркие концертные выступления гастролирующих и местных знаменитостей, а также ежегодные международные джазовые фестивали, собирающие европейских и американских джазовых звезд первой величины.

Одесситов учили их великие предки: образованность, культура и искусство – вот самые мощные рычаги цивилизации в целом. И вспомним в этом месте несколько событий, которые подтвердят приведенный тезис.

Еще в 1817 году (на 23-м году со дня основания города!), когда градоначальником Одессы был Ланжерон, сменивший на этом посту Ришелье, торжественно открылся лицей – элитное учебное заведение с блестящим преподавательским составом. Названный в честь добивавшегося его открытия первого одесского градоначальника Ришельев-

ским, в 1865 году он был преобразован в университет, давший миру огромное количество выдающихся ученых.

Но было бы огромной несправедливостью так, походя, упомянуть графа Ланжерона, связав это имя лишь с открытием лица. Впрочем, следует сказать, что деятельность этого выдающегося человека и ранее не всегда оценивалась сообразно с его истинными заслугами перед нашим городом. Например, в альманахе “Век” – одесском историческом альбоме, посвященном 100-летию Одессы, - читаем: “Время генерал-губернаторства Ланжерона если и может быть отмечено на страницах истории Одессы, то скорее благодаря счастливым случайностям, чем энергии и деятельности преемника Ришелье”.

Доротея Генриховна Атлас, выдающийся знаток одесской старины, в книге “Старая Одесса. Ее друзья и недруги” высказывается мягче, но в том же, приблизительно, духе: “Графу Ланжерону, сменившему Ришелье, оставалось только во всем следовать своему предшественнику, что он и делал”. Американский историк, вдумчивый исследователь «феномена Одессы» Патриция Герлиги также считает, что «в отличие от своего друга и предшественника, Ланжерон мало подходил на роль единого управителя огромной территорией, какой была Новороссия».

Никак нельзя согласиться с такой упрощенной оценкой деятельности графа Александра Федоровича, не говоря уже о том, что не так-то просто “только во всем следовать”, если иметь в виду, что следовать нужно было самому Дюку – личности во всех отношениях выдающейся!

Между прочим, еще в 1799 году Ланжерон получает российское подданство и титул графа. Уже в звании генерал-лейтенанта он принимает участие в военных действиях против турок в Бессарабии и на Балканах, а также в экспедиции на остров Корфу. В 1806 году, с началом очередной русско-турецкой войны, генерал Ланжерон назначается командующим русскими войсками в Бессарабии.

В Отечественной войне 1812 года генерал Ланжерон командует корпусом, проявляет себя мужественным и разумным военачальником. Вот с таким внушительным послужным списком и прибыл граф управлять Новороссийским краем и нашим городом. Что же касается деятельности Ланжерона в Одессе, то даже краткий обзор деяний графа за шесть с половиной лет его нахождения в Городе (с января 1816-го по июль 1822-го) убеждает: сделано было немало.

Продолжая настойчиво “пробивать” в верхах идеи Ришелье об особом торговом статусе города, 16 апреля 1817 года граф празднует первую серьезную победу – в Одессе учреждается режим “Порто-франко”.

19 лет понадобилось правителям города для осуществления замыслов о создании зоны, свободной от таможенных сборов: еще в 1798 году попечитель греков-поселенцев Кесоглу ходатайствовал об этом пе-

ред императором; неоднократно этот же вопрос возбуждал, со свойственным ему упорством, Ришелье. И только Ланжерону удалось добиться осуществления давней мечты одесситов.

В Манифесте об учреждении “Порто-франко” указывались две цели создания “Вольной гавани” - привлечение иностранцев отсутствием таможенных сборов и “предохранение государства от внесения заразы через ожидаемое прекращение тайного провоза товаров, как освобожденных уже от пошлины”.

...В 1818 году А.Ф.Ланжерон осуществляет еще один проект своего предшественника – в Одессу приглашается известный в Европе садовод Карл Дессмет, заложивший Ботанический сад, который раскинулся на 70 гектарах. “Этот сад, - писал впоследствии в “Старой Одессе” внучатый племянник основателя Одессы Александр де Рибас, - пользовался такой славой, что его рассады посылали в Крым, в Алупку и даже за границу”.

...В 1819 году архитектор Шаль получает задание на разработку генерального плана города, который после внесения некоторых исправлений утверждается сначала Ланжероном, а затем – самим императором. Этот план, помимо общих задач по упорядочению градостроительства, решает главный вопрос – в нем закрепляется участок, который должен стать не только административным, но и культурным центром города, причем – именно города-порта. С учетом рельефа местности, “главным фасадом” со стороны моря стал участок, на котором вскоре расположился неповторимый Приморский бульвар и прилегающая к нему территория.

В 1820 году происходит очень важное событие в культурной жизни города – выходит первая газета “*Messenger de la Russie Meridionale*” (два номера в неделю), учредителем которой стал обрусевший француз, агроном Иван Деваллон. А через два года в Одессе выходит первый номер журнала “*Troubadour d'Odessa*”, освещающего вопросы искусства.

По ходатайству графа осенью 1820 года в Одессе учреждается “Врачебная управа”: Александр Федорович печется о здоровье своих сограждан-одесситов...

Выдающийся историк, прозванный “Геродотом Новороссии”, Аполлон Александрович Скальковский в статье “Заслуги Одессы перед Отечеством” писал, что благодаря Ланжерону Одессу стали рассматривать как “...точку соприкосновения Востока посредством силы пароходов и железных дорог с другими частями своей метрополии”. Именно по ходатайству Александра Федоровича в 1821 году было положено начало постоянному сообщению между Одессой и Стамбулом с помощью двух легких шхун под названиями “Севастополь” и “Гонец”. Суда эти, указывает А.А.Скальковский, “которые исполняли обязанности почтовых пакетботов, принесли много услуг правительству”...

При Ланжероне город начинает “одеваться” в гранит – гранитной шашкой были вымощены Карантинный и Херсонский спуски. Незадолго до выхода в отставку, в 1822 году, граф присутствует при закладе первого “нормального” одесского моста через Карантинный спуск (мост Новикова), соединившего две части улицы Жуковского (тогда – Почтовой).

И, конечно же, нельзя не вспомнить, что Ланжерон был ослепительно остроумным человеком, а это качество в Одессе ценилось во все времена. Только один пример. Утешая жену умершего плац-майора, бабника и гуляки, Александр Федорович говорит вдове: “Утешьтесь. Теперь, по крайней мере, вы точно будете знать, где он проводит все ночи...” Ну, настоящий одессит!..

* * *

...Михаила Воронцова – графа, а впоследствии Светлейшего князя, блестяще образованного человека, ставшего в 1823 году Новороссийским генерал-губернатором и выбравшего своей резиденцией Одессу, – так же горячо волновали вопросы просвещения. Именно при нем были открыты: училище восточных языков, две гимназии, 9 приходских школ, 4 частных пансиона, несколько частных школ, женское девичье училище, большое количество еврейских школ, публичная библиотека, Общество истории и древностей, “музеум” древностей, Общество сельского хозяйства южной Рос-сии, первым президентом которого стал сам Воронцов.

...Одессу с первых же лет ее становления смело можно назвать самым читающим городом империи. Удивительный факт – ещё в 1792 году, т.е. за два года до рождения города, здесь уже велась... книжная торговля! Купец Ширяев вместе с посудой и другими изделиями из стекла продавал и книги. Первые же книжные лавки появились в 1810 году – русская и французская. Владельцем французской книжной лавки был француз Рубо, который впоследствии открыл большой книжный магазин, пользующийся огромной популярностью у читающей публики. Постоянным клиентом магазина был А.С.Пушкин, проживавший в Одессе в 1823-1824 годах. Учитывая такое стремление одесситов к книгам, а также личную любовь к литературе Воронцова, становится вполне понятным, почему он уделяет огромное внимание открывшейся в 1830 году публичной библиотеке – второй в Российской империи. Нельзя не вспомнить и о личном “материальном” вкладе графа, который подарил публичной библиотеке совершенно уникальное собрание редких книг из другой библиотеки – своей, личной. И сегодня Воронцовский фонд является жемчужиной и законной гордостью научной библиотеки Одесского национального университета.

Приведенные факты, связанные с особым отношением правителей юной Одессы к искусству, просвещению, литературе, и предопреде-

лили сегодняшнее состояние этих истинных «двигателей прогресса» в Одессе – выдающемся научном и культурном центре Юга Украины.

* * *

...Благодатный солнечный климат, прекрасные песчаные пляжи на теплом море, природные источники минеральных вод, как и природные лечебные грязи и рапа знаменитых одесских лиманов – что еще нужно человеку для полноценного отдыха? И как не вспомнить, что еще в 1834 году, после длительных исследований целебных свойств вод и грязей Куяльницкого лимана, начатых в 1829 году и проводимых под постоянным контролем Воронцова, здесь была открыта водолечебница, которой руководил Эраст Андреевский, назначенный в 1833 году в управление генерал-губернатора дивизионным врачом. Пройдет совсем немного времени, и слава, как самой лечебницы, так и доктора Андреевского, прогремит далеко за пределами Российской империи...

Потому с давних времен и влекло в Одессу внушительное число туристов из европейских стран, получающих возможность не только насладиться красотами города с удивительной архитектурой, но и реально укрепить здоровье в экологически чистом пространстве этого, по-настоящему уникального, региона.

* * *

Забавная и трогательная деталь: Одесса наверняка является чемпионом по количеству своих «тезок», разбросанных по миру. Городов с таким именем - больших и не очень - насчитывается достаточно много: в США их число составляет десять (от Одессы в штате Техас с населением почти 95 тыс. человек до крохотной Одессы в штате Миннесота, где проживает 114 жителей), 2 Одессы находятся в Канаде, одна в Бразилии... Когда-то, покидая - по разным причинам - свой родной город, люди изо всех сил старались оставаться одесситами, называя в память о своей родине создаваемые новые поселения...

За более чем два века своей истории Одесса знала как периоды наивысшего расцвета, когда она становится третьим по значимости городом огромной империи, так и времена упадка, связанные с бездарностью и пещерной жестокостью коммунистических правителей в годы советского безвременья, когда безжалостно сносились храмы и кладбища, а на костях открывались парки «культуры и отдыха», когда Одессу пытались сделать заштатным «городом N». Но и в самые недобрые времена в сердцах одесситов не умирал дух Города, «одесская мечта» - образ многонационального, толерантного, веселого и процветающего европейского мегаполиса.

Еще в самые первые годы, при Ришелье, главным было налаживание экономических связей развивающегося города – с Францией, США, Великобританией, Грецией... Препятствий этому возникало немало (конкуренция – мощная сила!), но особенно сложно эта проблема реша-

лась именно с Соединенными Штатами. Вот что пишет о том периоде известный одесский исследователь Александр Третьяк: «Фактически, американским торговым судам была объявлена война в Средиземноморье, причем со стороны самых полярных сил... Застрельщиком блокирования американской торговли в Восточной Европе была Великобритания, готовая в любой момент преследовать торговые суда юного государства, образовавшегося из ее бывших колоний в Северной Америке». Вместе с тем, и средиземноморские страны, включая Францию, Испанию и итальянские государства, вовсе не собирались отдавать свою часть ниши в черноморской и левантийской торговле заокеанским купцам...

Даже сегодня, в наступившие сложные времена мирового экономического кризиса, обстоятельства позволяют Городу вернуться к воплощению той сокровенной «одесской мечты» в реальность, тем более, что для этого есть серьезные основания, в первую очередь, это уникальное расположение Одессы на карте Европы. Ведь город наш расположен на пересечении путей из Северной и Центральной Европы на Ближний Восток и в Азию. Одесский регион имеет широкий выход к Черному морю и Дунаю. Кроме того, международный Одесский аэропорт относится к наиболее крупным аэропортам Украины и связан воздушными линиями со многими городами Украины, России, Западной Европы, Азии и Африки. Оставаясь городом универсальным, наша Одесса сочетает в себе крупнейший в Украине морской порт, развитую промышленность, курортно-рекреационный комплекс, транспортную и финансовую инфраструктуры. Все это дает возможность Одессе стать для иностранных инвесторов одним из наиболее привлекательных городов этого региона Европы. Основными иностранными вкладчиками в экономику города являются Германия, Великобритания, Кипр, Нидерланды, Монако, Греция, Лихтенштейн, другие европейские страны. В городе работает около 500 совместных предприятий с иностранным капиталом. Не говорит ли этот факт о том, что Одесса возвращается к старым добрым традициям, заявляя о себе как о международном деловом центре?

Сегодня в Одессе проживают представители более 130 национальностей. Всех их объединяет любовь к нашему удивительному городу, а город этот отвечает им такой же бескорыстной и всепобеждающей любовью. Более того, каждый приехавший сюда человек, если, конечно, прибыл он с добрыми намерениями, сразу же почувствует необыкновенное гостеприимство горожан, а если он еще и скажет хотя бы несколько добрых слов о первых ощущениях от встречи с Городом, - человек этот сразу становится своим, почти родственником. Поэтому нужно обязательно выхватить из этой бурной и скоротечной жизни немножечко времени и побывать в нашей Одессе. Пройти под густой сенью платанов по красавице Пушкинской, с Приморского бульвара полюбоваться

неповторимой панорамой Одесского залива и его главной составляющей - морским портом, не спеша побродить по знаменитой Дерibasовской и по элегантному Городскому саду - подарку одесситам брата основателя Одессы Феликса де Рибаса, расслабившись, поваляться в горячем песке пляжа «Аркадия» или с плит пляжа «Ланжерон», смотреть в безоблачное и ласковое небо... Ну и, конечно же, визит на «Привоз», где в рыбном ряду не только почистят выбранную вами рыбу, но и расскажут, как ее правильно приготовить. И в этом месте нельзя не вспомнить, что и кухня одесская - лучшая в мире... Рассказывать об Одессе можно бесконечно долго, как и любоваться ее прекрасными улицами, площадями, парками, памятниками...

Все-таки, это большое счастье - жить в таком великолепном европейском городе и дышать его целебным воздухом, рожденным украинской степью и многоязычным морем!

Источник публикации: <http://www.svobodnaya.odessa.ua>.

Вальтер КОШМАЛЬ,
директор института славистики
Регенсбургского университета, Германия

ПЕРВЫЙ ЕВРОПЕЙСКИЙ ГОРОД РОССИИ

Русская культура занималась и занимается прежде всего своими обеими столицами: вначале это была Москва, позже Санкт-Петербург. В сравнении с ними этим подозрительным островом - Одесса, этим городом на периферии никогда слишком не интересовались. А очень даже зря!

Русское общество в течение последних столетий продемонстрировало контраст между Москвой и Петербургом. На одной стороне - историческая культовая (священная), патриотично-ортодоксальная Москва, эта "домоседка", как назвал ее писатель Николай Гоголь. На другой - мы находим новую столицу, "окно на Запад", город интеллекта, чья история отражается в меняющихся именах: Санкт-Петербург при Петре Великом, Петроград при большевиках, Ленинград при советской власти и снова Санкт-Петербург в демократической действительности.

Николай Гоголь так описывает разницу между Петербургом и Москвой: "А какая разница, какая разница между ими двумя! Она еще до сих пор русская борода, а он уже ловкий европеец... Москва - старая домоседка, печет блины, глядит издали и слушает рассказы, не поднимаясь с кресел, о том, что делается в свете; Петербург - разбитной ма-

лый, никогда не сидит дома, всегда одет и, охорашиваясь перед Европой, раскланивается с заморским людом".

В этом столь важном для русского общества споре между Петербургом и Москвой остается место "городу иностранцев" Одессе?

Петербург, заложенный в 1703 году царем Петром Великим, и Одесса, основанная в 1794 году царицей Екатериной, тесно связаны друг с другом. Их объединяет география: новое место, на котором внезапно возникает город, построенный по регулярному плану. Города без истории, традиций. Оба находятся у моря, на периферии страны. Уже топонимика не только соединяет их, но и разъединяет. Екатерина II дает городу женское имя - Одесса.

Население Одессы составляло в 1795 году 2349 человек, в 1813-м - уже 35 тысяч, в 1850-м - 100 тысяч, а в 1894-м в городе жили 340 000 человек.

Расположение Одессы и Петербурга, как бы на периферии, должно было служить налаживанию культурных контактов, коммуникаций, торговли и так далее.

Оба города развиваются в центры европеизма в русском, а позже в советском государстве. Как европейским городам, им предназначены абсолютно разные функции. Если Петербургу удастся стать столицей, политическим и культурным центром Русского государства, то такие преобразования ни в коей мере не присущи Одессе. Последняя никогда не стремится стать городом власти, военной силы и управления. Она остается на географической и политической окраине.

Ограничимся Одессой XIX века, тем временем, которое формирует город, его экономику, мышление и культуру. В XVIII веке все внимание привлечено к обеим столицам государства - Санкт-Петербургу и Москве. И только в 70-80-е годы XVIII века взор обращается и на провинциальные города. Одесса называет себя "Южной Пальмирой" и "Южной столицей". "Северная Пальмира" - так говорят о Санкт-Петербурге.

Одесский писатель А.И.Подолинский так пишет о городе:

Кто же южную лелеет?

Не от солнца ль Юга там

И растет она и зреет

Не по дням, а по часам.

Рост города, измеряемый в "часах", в этом одесском стихотворении почти является цитатой одного петербургского текста. Известный русский литературный критик первой половины XIX века Виссарион Белинский пишет о Петербурге: "И рос Петербург не по дням, а по часам".

Для Петербурга богатство Одессы все больше становится соринкой в великорусском глазу.

Благодаря магическому влиянию торговли неплодородные степи Одессы превращаются в цветущую местность. Лев Александр пишет в

1841 году: "Попадая в Одессу, кажется, будто по мановению волшебной палочки из азиатских степей переносишься в Европу".

Второй признак, который отличает Одессу от других российских городов в XIX веке, - ее богатство. В отличие от других черноморских городов она обладала таможенными льготами. Путешественники называли ее "раем на земле".

В первой половине XIX столетия на Итальянской улице существовал так называемый "Попечительный комитет для иностранных переселенцев (колонистов) на Юге России". Порт делился на Карантинную (для иностранных судов) и Практическую (российскую) гавани.

В 50-60-е годы XIX века в экономике города действует "порто-франко", в политике - свобода и либерализм. Здесь царят "открытая речь" и свобода нравов. О политике в Одессе говорят без охоты, просто живут, "на заграничный лад".

Герцог де Ришелье, руководивший городом с 1803-го по 1814 год, ни при каких обстоятельствах не хотел мешать развитию свободной торговли. Его принцип таков: "Не будем слишком регламентировать".

В то же время в Петербурге якобы запрещается даже носить цветки в петлицах. Не удивительно, что именно для петербуржцев Одесса становится пристанищем свободы. Русский поэт Яков Полонский называет Одессу самым либеральным русским городом. Впрочем, в Одессе, где определенные слои населения не очень-то считались с законом, возникает дух и авантюризма...

Торговля без границ позволяет "новым людям и иностранцам" переехать в этот молодой город новой России. Итальянские архитекторы (Торичелли и др.) возводят здания, заботятся о европейском облике Одессы. Первая газета, которая была напечатана в Одессе, выходит на французском языке, а на русском языке появилась лишь 7-8 лет спустя. Немного позже в Одессе родились немецкая и еврейская газеты. В Одессе живет множество этносов, это многообразие становится характерным для города.

Русский язык этого периода наполнен итальянскими выражениями. Наряду с западными языками на всех углах города слышны украинский и идиш. Идиш вносит в одесское наречие немецкий синтаксис. Вместо нормативного русского "я хочу вам сказать пару слов" в Одессе говорят "я имею вам сказать пару слов". Жизнь города представляет собой яркую смесь, диалог между культурами.

Многие источники называют Одессу XIX века европейским городом- "Европой дышит" (А.С.Пушкин).

"Отражение Европы" - вот как говорит о ней менее известный поэт того времени. "Одесса - дочь матери-России" - так высказывается в 30-е годы о городе А.И.Подолинский:

От семьи родной далека,

Где глухая степь легла,
Мать-Россия одинока
Дочь меньшую родила.

Ортодоксальная мать-Россия оказывает на свою дочь родительское давление. Некоторые называют ее "искусственным образованием", "случайным городом". И никто не думает при этом о ее могущественном брате на Севере, о Петербурге, городе, построенном в постоянной борьбе с природой, наводнениями и туманом. Одесса же существует не как антагонизм морю, а в гармонии с ним.

Имперская неприязнь к "иностранному" городу Одессе выражается в "сочувствии" к этническому русским, которые согласно представлениям шовинистов должны были бы быть здесь хозяевами. В Одессе встречаются старая националистическая Россия и современная интернациональная Европа.

Поэт Василий Туманский противопоставляет в своем стихотворении "Одесса" (1824) "гордый север с его народным духом" гармонии Одессы. Петербург как столица считался всегда центром русского патриотизма. В Одессе господствует местный.

Петербург хотел стать окном на Запад, из произведений же Ф.Достоевского мы узнаем, что в XIX веке это - туманный нереальный город безумия, город, которому присуща агрессия. Одессе же со дня ее основания была чужда эта агрессия против Европы. Этот созданный европейцами город никому не угрожал, его ментальность основывалась на терпимости, он не был ни конфессиональным, ни военным. Когда в Петербурге жила русская мечта об идеальной Европе, в Одессе она уже почти стала реальностью. Ее создали русские и западные европейцы разных национальностей вместе с украинцами, евреями, греками и др.

А.Герцен так писал о Петербурге: "В судьбе Петербурга есть что-то трагическое, мрачное и величественное. Это любимое дитя царя, отрекшегося от своей страны для ее пользы и угнетавшего ее во имя европеизма и цивилизации".

Для петербуржцев Одесса была свободным пространством, убежищем и местом исцеления, особенно в теплые летние месяцы. Здесь аристократы Петербурга отдыхали от дворцового этикета. Герцог Ришелье позаботился не только о здании Оперного театра, но и о многочисленных парках и садах. Элементы природы включаются в язык описаний Одессы: "цветок юга", "цветущий город", эта роза". В отличие от Петербурга, здесь нас охватывает "чувство какой-то легкости", как бы "торжества душевного".

В Одессе искусство и природа гармонично сбалансированы: оперой наслаждаются на открытом воздухе, в садах, под многочисленными деревьями (прежде всего акациями и каштанами), которые были посажены герцогом Ришелье.

Уже первые отцы города создали залы для танцев и развлечений. Жизнь бурлила здесь не в домах, как по всей России, а во дворах и даже на тротуарах. Одесса уже в XIX веке была связующим звеном, наводила мост между культурой Востока и Запада в Европе.

Источник публикации: журнал «Одесса», №2, 1998.

Евгений Голубовский,
журналист, вице-президент
Всемирного Клуба одесситов

ОДЕССА МНОГОНАЦИОНАЛЬНАЯ

Убежден, что своеобразие нашего города, прежде всего, связано с тем, что он вобрал в себя сто языков, сто наций, сплавил их в плавленом котле и явил миру чудо Одессы. Нет, это не значит, что нации здесь ассимилировались, напротив, они научились великому искусству жить в Одессе, жить свободно и достойно.

Подтверждение этой мысли я нашел в книге, которую в этом году Всемирный клуб одесситов, предприниматель Г. П. Мартов возвратили одесситам — в романе «Пятеро» Владимира Жаботинского. Вот что он пишет о родном городе:

«У людей, говорят, самое это имя Одесса — вроде как потешный анекдот. Я за это, собственно говоря, не в обиде: конечно, очень уж открывать свою тоску не стоит, но за смешливое отношение к моей родине я не в обиде. Может быть, вправду смешной был город: может быть, оттого смешной, что сам так охотно смеялся. Десять племен рядом, и все какие, на подбор живописные племена, одно курьезнее другого: начали с того, что смеялись друг над другом, а потом научились смеяться и над собой и надо всем на свете, даже над тем, что болит, и даже над тем, что любим. Постепенно стерли друг о дружку свои обычаи, и отучились принимать всерьез свои собственные алтари, постепенно вникли в одну важную тайну мира сего: что твоя святыня у соседа чепуха, а ведь сосед тоже не вор и не бродяга; может, он прав, а может быть, и нет, убиваться не стоит».

Вот с этой мудростью, пришедшей, — подчеркиваю — с годами, прожила многонациональная, космополитичная Одесса свой золотой век. И каждый этнос внес в своеобразие города, в его красоту и обаяние свой вклад.

Восстань, о Греция, восстань...

С какого же народа начать рассказ о многонациональной Одессе? Ответ подсказывает имя нашего города, в котором ощутили греческие корни. То ли в честь древнегреческого Одессоса назвала возводимый город Екатерина II, то ли, как Одиссей, подарила это имя Де Рибасу, важно другое: древнегреческие поселения были на месте нынешнего Приморского бульвара. И нынешняя Одесса могла бы отмечать не 206 лет существования, а 2650 лет, как настаивает доктор исторических наук, профессор Андрей Добролюбский, утверждающий, что именно здесь был древнегреческий город Борисфен.

Кстати, и в Хаджибее, турецкой крепости, на месте которой выросла Одесса, жили, спустя 2300 лет, греки. В книге «Старая Одесса» Александр Де Рибас, рассказывая о штурме крепости 14 сентября 1789 года, рисует такую забавную картинку:

«Велико же было удивление грека Симона Аспариди, когда 14 сентября в день Воздвижения, к нему в кофейню вошли вместо турок, генерал де Рибас, а за ним блестящая свита русских офицеров... Аспариди вынес из своих погребов лучшее кипрское вино и душистую мастику для офицеров. А для солдат выкатил на площадь бочонок водки. И пошло веселье».

Так сквозь 210 лет приходит в нашу историческую память первая греческая фамилия — Аспариди. К счастью, не только в прошлом Одессы остались греки. Их пыталась выслать, уничтожить советская власть. Но депортировать всех не сумела. Месяц назад я подарил своему приятелю Леониду Липтуге книгу, изданную в 2000 году Облархивом, с фамилиями тех греков, кто основывал наш город. Среди них были и его предки.

Но вернемся к Клио — музе истории. Рассказывая о греках Одессы, я не забываю, что в первой половине 19-го века они были зачинщиками межнациональных конфликтов, но мне бы хотелось напомнить о дорогих именах — о создателе южнорусской живописной школы Кириаке Костанди, о талантливом композиторе Владимире Фемилиди, о поэте одесского «Юго-Запада», эмигрировавшем в годы гражданской войны в Париж, Перикле Ставрове. А какой мерой измерить вклад в расцвет города семьи Маразли...

Но история диктует уважение к хронологии. Греческая страница Одессы открывается именами борцов за освобождение Элады от турецкого ига. Навсегда в историю новой Греции вошел наш город, так как здесь зародилась тайная организация «Филики Этерия» («Дружеское общество»).

Случайно ли, что в Одессе зародилось греческое тайное общество? Нет, закономерно.

Именно в Одессе, на Дерибасовской угол Екатерининской, там, где сейчас дом «Антарктики», существовало греческое торговое училище.

Именно в Одессе на сцене Городского театра состоялось представление греческой театральной группы, здесь, к примеру, ставилась драма Софокла «Филоклет», на премьере которой присутствовал граф Ланжерон.

Борьба за независимость Греции развернулась с 1821 года, но за семь лет до этого, в 1814 году, три греческих патриота, купцы Николаос Скуфас, Афанасиос Цакалов и Эммануил Ксантос договорились создать организацию для борьбы с османским игом. Члены тайного общества принимали Великую клятву.

Впоследствии руководство Этерией взял на себя офицер русской армии, адъютант царя Александр Ипсиланти.

Сейчас в доме, в Красном переулке, где собирались члены Этерии, в реконструированном греками здании, расположились Фонд греческой культуры и музей «Филики Этерия». Соседство не случайное, оно отражает исторические реалии и связи.

В Одессе, в 1824 году Александр Пушкин написал: «Ничто еще столь народно, как дело греков...». Не понаслышке судил поэт — он был знаком с братьями Александром и Дмитрием Ипсиланти, рвался с генералом Михаилом Орловым

в Грецию, и если бы сбылись его намерения, мог бы оказаться там чуть ли не раньше Байрона. Но у Пушкина была другая судьба. Из глубины России продолжал он следить за событиями в Элладе. «Восстань, о Греция, восстань!» — писал он в 1829 году.

А в Одессе не только призывали к победе, но и материально поддерживали восстание. 1 августа 1821 года «Филики Этерия» стала «Греческой Филантропической Этерией Одессы», взяв на себя экономическую поддержку восстания.

Сегодня Греция колыбелью своей свободы считает Одессу, где впервые этеристы провозгласили лозунг «Свобода или смерть!».

... Язык Италии золотой

Начну с анекдота, произошедшего непосредственно со мной. Из окна 17-го трамвая увидел кафе «Бофо». «Почему с одним «ф»? — подумалось мне, — а может, так же, как «Одесса» на украинском языке пишется с одним «с», так и фамилия великого зодчего, украинизировавшись, стала короче на одну букву... И почему не в центре, не у Потемкинской лестницы, которую он проектировал, а здесь, в курортной зоне?..» Не поленился, зашел, сел за столик, и, заказав рюмку коньяка, спросил у официанта: — Кто надоумил назвать кафе в честь замечательного итальянца?

— Какого еще итальянца? — удивился собеседник, — это же сокращение: «Большой Фонтан» — Бофо... А вы каких-то итальянцев придумали...

Нет, не я придумал итальянцев. Мог бы сказать, что они, как и греки, «придумывали» Одессу, что Иосиф де Рибас был выходцем из Неаполя, что вслед за Петербургом строили Одессу итальянские зодчие...

А в памяти, естественно, зазвучали строки одесской главы «Евгения Онегина»:

«Язык Италии золотой звучит на улице веселой...»

И, конечно же, Александр Сергеевич имел в виду не только Итальянскую улицу (ныне Пушкинскую), но и оперный театр, ресторации, развеселую и неунывающую городскую публику.

Кстати, на городском гербе Одессы 1798 года надпись: «Герб города Одессы» была сделана по четырем сторонам на четырех языках — русском, греческом, итальянском и немецком. И это не случайно выбранные языки. Вспомним утверждение известного историка нашего города, жившего в 19-м веке, профессора В. Яковлева:

«...каждый одессит был настолько сведущ в итальянском языке, что имел возможность спросить выпить и закусить, а в случае надобности и выбраться по-итальянски».

Где закусить? Пожалуйста. Пушкин, к примеру, мог заходить в ресторацию Фелицио Баролли и кофейню Джулио Монтеверди. Гоголь, при желании, мог отведать итальянскую кухню в ресторации Матео и Каруты, в кондитерской Замбрини, Бунин и Куприн, Бабель и Багрицкий могли сиживать (и всепрелестнейше делали это) в кафе Фанкони.

Как выбраться? Естественно, самым страшным образом: «Порко Мадонна».

Все это прошлое, ставшее частью одесского фольклора, одесской легенды. Как и итальянские труппы, гастролировавшие из года в год в одесской опере. Разумеется, что итальянские певицы Арриги, Витали, Морикони пели итальянский репертуар, в частности, Россини... И вновь обратимся к свидетельству Александра Пушкина:

«Но уж темнеет вечер синий,

Пора нам в оперу скорей: там упоительный Россини,

Европы баловень — Орфей».

Повезло не только современникам Пушкина. Почти сто лет спустя испытал «театральный шок», восторг от спектакля Исаак Бабель, увидав на сцене оперного театра гастролы великого итальянского трагика Ди Грассо.

С каким бы восторгом ни повествовали путешественники, мемуаристы, писатели об итальянской Одессе, для нас она все же была бы в прошлом, если бы не архитектура, живущая почти двести лет, ставшая обликом, образом Одессы.

Я начал этот очерк с упоминания имени Боффо. Прославленного имени. Но историческая справедливость была бы не соблюдена, если бы первым я не назвал Франца Фраполли. Именно по его проекту был по-

строен на нынешней Дерibasовской, 24, рядом с нынешним баром «Воронцов», первый, сохранившийся почти неперестроенным с тех пор, дом для Феликса де Рибаса. Еще один дом Фраполли, построенный уже для себя, на Дерibasовской, 13, там, где теперь «Ирландский паб» и редакция журнала «Пассаж». А вообще-то, перечень того, что проектировал Франц Фраполли, затем его сын Иван Фраполли, а затем Илья Фраполли, Петр Фраполли, мог бы занять журнальную страницу. Памятниками архитектуры стали дома, выстроенные и Торичелли, достаточно назвать нынешние здания ЧМП, Дома ученых, Музея морского флота.

Но вернемся к Боффо. Сто восемьдесят лет назад он приехал в молодую Одессу. Если бы им были построены только Гигантская («Потемкинская») лестница и дворец Воронцова, он навсегда вошел бы в историю города, но ведь им создано множество жилых домов — от центра до Молдаванки. Можно вспомнить еще десяток, поистине великолепных итальянских мастеров — Даллакка, Скудиери, Моранди, но памятник в Одессе, что невероятно — при жизни, был поставлен городом лишь Александру Бернардацци, в виде бюста над лестницей Новой Биржи, ныне Филармонии, им сооруженной. Можно добавить, что Бернардацци — автор гостиницы «Бристоль» («Красная»), здания для Русского технического общества (Княжеская, 1), ансамбля Медицинского института (Пастера, 7).

И все же, неужели вся итальянская Одесса — это только наше замечательное прошлое? Конечно, это не так. Хоть и небольшая, но осталась в городе итальянская диаспора, звучит в университете итальянский язык, недавно из Милана приезжала в Одессу режиссер, которая ставила на итальянском языке спектакль для студентов и силами одесских студентов по рассказам Итало Кальвино. А сколько итальянских фирм стремятся найти возможность стать первопроходцами в нашей рыночной экономике! И кто знает, может быть, генуэзские, венецианские купцы вновь освоят рынки Одессы, тогда зазвучит, как встарь, на улицах города «...язык Италии золотой...».

И ремеслами держится город

Как-то один из знакомых, интересующийся историей Одессы, недоуменно спросил меня: почему немцы, внесшие значимый вклад в развитие города, не получили здесь, в отличие от итальянцев, греков, французов, поляков, евреев, свою улицу?

Пришлось объяснять, что все — с точностью наоборот, как любили говаривать в той, старой Одессе. Была, чуть ли не в первые десятилетия — Немецкая улица. Но зуд переименований присущ не только большевикам. Ее несколько раз переименовывали. То в Ямскую, то в Новосельского, то в Островидова, затем опять в Новосельского, а про немцев... забыли. А зря. Их вклад в становление ремесел Одессы огромен (кстати, селились они и на Ремесленной — это как бы нижняя немецкая слобо-

да), а в верхней слободе — Немецкая, Кузнечная, Дегтярная улицы, Лютеранский переулок. Кажется, он единственный безусловно свидетельствует о немцах-колонистах, десятками тысяч приехавших из Германии, из Швейцарии в наши края.

Конечно же, напоминает и кирха, как ее 175 лет называют в Одессе, хоть точнее было бы — Лютеранская церковь святого Павла. Она была заложена в 1824 году, сооружалась по проекту архитектора Боффо, освящена в 1828 году. А в конце XIX века немцы пришли к выводу, что кирха в плохом состоянии, требует большей вместимости и прочности, и заказали проект одесскому немцу — архитектору Шеврембранду. В 1897 году лютеранская церковь, вмещавшая 1200 человек, была освящена. После Великой Отечественной войны ее превратили в спортзал, слава Богу, не взорвали. Многие годы шла борьба за то, чтобы не разрушать этот памятник архитектуры. Но возрождена будет кирха лишь в начале XXI века. И обещает сделать это немецкая община Одессы при поддержке лютеран из ФРГ.

Кирха — это не только памятник архитектуры. Это еще и памятник культуры нашего города. Здесь на органе играл замечательный музыкант Теофил Рихтер, отец гениального пианиста Святослава Рихтера. Кстати, первые уроки музыки у отца Светик (так его называли в Одессе), получил в 20-30-е годы XX века в этой же кирхе. А при кирхе находилось приходское училище святого Павла, ставшее в годы советской власти профтехучилищем. Его заканчивал гениальный ученый, отец советских ракетных двигателей Валентин Глушко. И он увлекался музыкой, восторженно слушал игру Теофила Рихтера. Переписывался с Циолковским, но еще не знал, какую дорогу выбрать — музыку или воздухоплавание. Судьбу определил случай, как рассказывал мне в интервью Валентин Петрович Глушко: в Ленинграде у него... украли скрипку. Пришлось «переквалифицироваться» в инженеры.

Но вернемся к истокам. Весной 1803 года, когда джук де Ришелье, назначенный градоначальником, прибыл в Одессу, здесь вообще не было ремесленников. Выписывать из столицы? Возможно, но дорого. «Государь император, — рассказала в своей книге по истории города Доротея Атлас, — предложил герцогу всеми поощрениями и льготами привлекать иностранных жителей для поселения, особенно людей полезных — художников, мастеровых, торговцев, матросов». И вот результат, как его описывал историк Одессы профессор В. К. Надлер: «Немецкие поселенцы прибывали в Новороссию целыми десятками тысяч; число ремесленников между ними было так велико, что они населили собой целую улицу в Одессе, носящую еще и теперь название Ремесленной».

Трудно даже перечислить все те ремесла, где немцы заняли ведущие места. Каретники, оружейники, часовщики, булочники... Среди первых типографщиков — немцы Нитче и Шульц, среди фотографов —

Гааз и Шмидт, среди аптекарей — Кестнер. Кстати, недавно при ремонте дома на углу Екатерининской и Театрального переулков сняли мраморный подоконник — «Аптека М. Кестнера». Благодаря внимательности одесского краеведа Олега Губаря она сохранена. И, кто знает, может быть, станет мемориальной доской на этом доме.

Написал фамилию Гааз — вспомнил, что фабрику музыкальных инструментов в Одессе открыл Гааз, его однофамилец.

А кто в Одессе не знал фамилию немецкого колониста Иоганна Гена, на чьем заводе производили лучшую сельскохозяйственную технику на юге России, а семейство Фальц-Фейн, прославившееся не только закладкой заповедника Аскания-Нова, но и производством в Одессе рыбных консервов. О том, что пивоварение было в руках немцев, напоминает и сегодня марка пива «Санценбахер», хоть могли бы выпускать и сорт «Кемпе» — и его пиво славилось далеко за пределами города.

Я назвал аптекаря, но мог бы назвать и врачей. Как не вспомнить Н.М. Дитерихса. В свое время историк медицины Арсен Фикс докладывал на «Одессике» драматическую судьбу этого врача-исследователя. Дитерихс спас больного дифтерией, применив трахеотомию, но заразился сам и умер в 31 год.

Среди одесских немцев были выдающиеся ученые, к примеру, археолог Э. фон Штерн. Выдающиеся благотворители — необходимо воздать должное создательнице первого детского сада — баронессе Мейендорф...

Нельзя забыть, что дважды, в первую мировую и Великую Отечественную, Одесса была оккупирована немцами. Если в 1918 году это произошло в результате Брестского договора, подписанного большевиками с немцами, то в 1941 году фашисты вошли в город после беспрецедентной 73-дневной обороны, вошли в непокоренный город. Не забудутся кровавые злодеяния фашистов.

Но нужно помнить, что у каждой медали есть и другая сторона. Немец Николай Гефт в одесском порту боролся с захватчиками. Раненый немецкий солдат Генрих Бёлль, стоя у Потемкинской лестницы, навсегда проклянет любые войны, он станет писателем с мировым именем, чье творчество начинается рассказом «Тогда в Одессе». Я дружил с семьей Анны Мюллер, прятавшей в оккупированной Одессе, в подвале своей квартиры на Белинского, 6, соседку-еврейку. Мне очень жаль, что имя этой замечательной женщины пока не увековечено березкой на Аллее праведников мира...

Как велика и многолика немецкая Одесса! А ведь и кормили город немцы-колонисты из пригородов — из Гросс-Либенталя и Кляйн-Либенталя, из Петерсталя и Нейбурга. А Люстдорф вообще воспринимался как часть Одессы.

Так что возрождаемая кирха — память о немецкой диаспоре, которая всегда будет жить в нашем городе.

«Как dandy лондонский одет»

Так характеризует своего героя, Евгения Онегина, Александр Сергеевич Пушкин. По плану романа, автор и герой должны были встретиться в Одессе. Увы, в литературе, как и в жизни, планы нередко нарушаются. Встреча не состоялась. И все же именно в Одессе Александр Пушкин видел и русских денди, и английских щеголей, англоманом был М.С. Воронцов, окружавший себя людьми, за которыми стояли столетия культуры.

Обычно, рассказывая о вкладе той или другой этнической общности в жизнь города, я отталкивался, как от путеводителя, от «Евгения Онегина» или же от городской топонимики. Нет, не было в Одессе Английской улицы, но был Английский клуб, гостиница Лондонская, улица Коблевская, посуда для нашего города с видами памятников выпускалась в Лондоне - и это все приметы жизни англичан в Одессе, их связей - чаще дружественных, однажды вражеских (пушка с фрегата «Тигр») - с нашим городом.

Я уже упомянул Михаила Семеновича Воронцова, при котором должен был «состоять» А.С. Пушкин. Напомню, что Семен Воронцов, отец графа, был послом России в Англии, знал и любил эту страну. Следует ли удивляться, что личным врачом Михаила Воронцова стал выдающийся английский хирург Хатчинсон. С ним он и приехал в Одессу. Может быть, и не вспомнил бы я об Уильяме Хатчинсоне, сыне капитана Эмманюэля Хатчинсона, если бы не роковая роль его в жизни Пушкина.

«В самом доме наместника, - вспоминал А. И. Левшин, правитель походной канцелярии Воронцова, - Пушкин часто встречался с доктором-англичанином, по всем вероятностям, страстным поклонником Шелли, который учил поэта нашего философии атеизма и сделался невольным орудием его катастрофы».

Внесем ясность: перехваченное письмо Пушкина, где он объяснял, что учился «чистому афеизму» у Хатчинсона, подчеркнем - частное письмо, послужило поводом для последующих гонений на поэта. А Хатчинсон, как истый дворянин и англичанин, долечив болевшего Воронцова, подал в отставку, уехал в Англию, как ни просило его остаться сиетельное семейство, а вместо него из Альбиона в Одессу прибыл доктор Роберт Ли.

Напомню, что Семен Воронцов, отец графа, был послом России в Англии, знал и любил эту страну. Следует ли удивляться, что личным врачом Михаила Воронцова стал выдающийся английский хирург Хатчинсон.

Может быть, и не с этой истории нужно было начинать рассказ об англичанах в Одессе, но все, что связано со становлением Пушкина, свято для города.

Да, по хронологии первым, думаю, следовало бы назвать Томаса Кобле. Он был одним из немногих, кто мог гордиться, что стал свидетелем рождения города. Как утверждает Олег Губарь, в 1792 году, за два года до основания Одессы, подполковник Кобле получил от казны 12 тысяч десятин земли на левом берегу Тилигульского лимана. А потом и в Одессе, еще при де Рибасе, в греческом форштадте, он получил земельные участки. Так что название Коблевская улица - это не только дань памяти, но и отметка на местности, где были дома Кобле.

Звездным часом жизни Кобле, тогда уже генерал-майора, был период с 1814 до 1815 гг., когда он между правлением Ришелье и Ланжерона, исполнял обязанности градоначальника Одессы. И здесь показал, что значит быть человеком чести, ответственным за город и горожан. К примеру, именно Кобле одержал первую в Новороссийском крае победу над нашествием саранчи. Восемь суток борьбы - и выдержали люди, гонявшие насекомых, и погибла саранча, до тех пор разорявшая край. Вот в этом было английское упорство Кобле.

Кстати, с начала XIX века, на Дерибасовской, угол Ришельевской, в доме Поджо, была резиденция дуайена дипломатического корпуса в Одессе английского консула Джемса Эмса. Торговые связи, инженерные работы были столь велики, что Южной Пальмире понадобился консул Великобритании.

Об инженерных работах. Одесситы хорошо знают, что Бульварную лестницу, позднее названную Потемкинской, проектировал итальянец Франц Боффо. Но что строительство это у прославленного Боффо «не задалось», знают немногие. Сроки срывались, лестница пугала неустойчивостью. И тогда из Англии был приглашен инженер-мостостроитель Уптон. В 1841 году строительство лестницы инспектировал приехавший из Петербурга англичанин Прескот. И только после этой проверки в 1842 году лестница была сдана в эксплуатацию. Так что и в этом символе Одессы - Бульварной лестнице - есть английский след.

Одесситы хорошо знают, что Бульварную лестницу, позднее названную Потемкинской, проектировал итальянец Франц Боффо. Но что строительство это у прославленного Боффо «не задалось», знают немногие. Сроки срывались, лестница пугала неустойчивостью. И тогда из Англии был приглашен инженер—мостостроитель Уптон.

И еще один символ Одессы - пушка на Приморском бульваре у здания горисполкома. Сколько раз мы читали в популярных изданиях, что английская эскадра в Крымскую кампанию обстреляла город, что доблестные артиллеристы под командованием прапорщика Щеголева отбили беспримерную атаку. Понадобилось скрупулезное исследование

Владимира Адамовича Чернецкого, чтобы мы узнали, что решение не стрелять по Одессе было принято лордами Британского Адмиралтейства.

«Нападение на Одессу, - писала «Таймс», - рассматривалось бы всей Европой как варварский произвол:».

А тут еще анекдотическая история с посадкой на мель английского фрегата «Тигр», ставшего замечательной целью. И результат - пушка как трофей, как свидетельство славы города, который до того не считался военным форпостом:

Войны - войнами, а строительство - строительством. Творцом крупнейшей в России эстакады в порту стал английский инженер Гаррис. В последние годы благодаря публикациям О. Барковской, Т. Донцовой и В. Василенко усилился интерес к одесситу Вильяму Валькоту, одному из крупнейших архитекторов, работавших в стиле «модерн». Вильям родился 10 марта 1874 года и был крещен в Английской пресвитерианской церкви Одессы. Кстати, он же, будучи молодым архитектором, создал проект новой англиканской церкви для Одессы. Построить ее должны были на том месте, где сейчас площадь Льва Толстого, но финансовые затруднения не позволили осуществить проект, опубликованный в столичном журнале «Зодчий». Крупнейшая работа Валькота в России - гостиница «Метрополь» в Москве, а сколько работ было выполнено в Европе, США: Вот как далеко шагнул одесский англичанин:

Не нужно думать, что только инженеры, зодчие, объединялись в английскую колонию Одессы. Нельзя забывать мореплавателей - от адмирала Грейга до Олега Томаса, в жилах которого, об этом он рассказывал мне, также текла английская кровь.

А литераторы! Автор первого описания Одессы - английская путешественница Мэри Гутри (Гатри). Книга писем Мэри к мужу о путешествии в 1795-1796 гг. вышла в Лондоне в 1802 г.

Упоминали Одессу Оскар Уйальд, Чарльз Диккенс, Герберт Уэллс, автор рассказа об одесских катакомбах, популярный уже в XX веке романист Джеймс Олдридж.

Можно перечислять и перечислять. Пора ставить точку. Но не назвать еще одно имя - значит, не понять суть Одессы. Как Биг Бен, таким же символом Англии стал гениальный разведчик, любимец Черчилля Сидней Рейли. «Ну и что?», - спросит удивленный читатель. Вроде бы ничего, если бы не то, что родился Сидней в 1874 году в Одессе, и настоящая его фамилия и имя Зигмунд Георгиевич Розенблюм. И кто знает, что откроется, если покопаться в биографиях знаменитых англичан - от Шекспира (по моим сведениям, в Одессе не был) до принцессы Дианы (по моим сведениям, в Одессе не была). А жена Черчилля была! И посылки раненым раздавала. Так что поиск можно продолжать!

Золотое, как небо, Аи

Даже радостно, до чего у нас грамотный читатель. Надеется, промашка вышла. Нет, знаю, что цитирую Александра Блока, хоть думаю об Александре Пушкине.

У нас в Одессе всегда так было: думали про одно, говорили другое, а писали...

Так вот, Александр Пушкин, вспоминая в «Онегине» одесские похождения, предвосхитил блоковские строки:

«...Как зашипевшего Аи

Струя и брызги золотые...»

Ни Петербург Александра Блока, ни Одессу Александра Пушкина невозможно представить без французского шампанского, как и сегодняшний наш город без Французского бульвара, где, кажется, до сих пор ощутим запах шампанского Генри Редерера из Реймса...

А впрочем, только ли шампанскими винами обязана Одесса французам?..

Перенесемся в конец XX века. Сажу в редакции «Вечерки», дверь без стука открывается, и буквально влетает в кабинет небольшой, худенький человек.

- Здравствуйте! Я месье Вадон!

Сказано это было так многозначительно, что я меньше бы удивился, услышав - здравствуйте, я - дюк де Ришелье.

- Сын лейтенанта Шмидта? - переспросил я с усмешкой.

Гость обиделся.

- Вадон! Вадон - говорю я вам. А мне сказали, вы знаток Бабеля. Мой отец учил Бабеля французскому языку, притом так учил, что первые рассказы Бабель писал не на древнееврейском или идиш, не на украинском или русском, а по-французски... К сожалению, литератор их впоследствии уничтожил... Признаюсь, я почувствовал некоторое удовлетворение.

- А к вам я пришел не как оркестрант украинского театра, а создатель секции потомков французов, прославивших наш город. Записывайте, - настойчиво сказал он, - нужно искать потомков, еще лет сто, и мы многих недосчитаемся...

Тогда я улыбнулся и не стал вести записи. А сейчас пожалел. С кого бы начал господин Вадон? Конечно же, с Арманда Эммануила дю Плесси герцога де Ришелье и де Фронсак, которого в Одессе «посвойски» привыкли называть просто дюком. Назначив 8 октября 1802 года Ришелье градоначальником Одессы, Александр I дал ему самые обширные полномочия. И герцог сделал все, чтобы и Одесса, и Новороссия расцвели. Одна деталь, описанная самим Ришелье: «Когда я в 1803 году прибыл в Одессу, то насилу мог в течение 6 недель достать для себя одну дюжину самых простых стульев, причем мне пришлось выпи-

сать их из Херсона; в 1813 году из Одессы в Константинополь было отправлено мебели на 60 000 рублей, причем она была не хуже той, которая изготавливается в Москве или Петербурге».

О дюке пишут и будут писать исследования и романы. Невозможно в короткой статье перечислить заслуги Ришелье перед Одессой, хотя я, как ни парадоксально, выделил бы дело, которое он не успел завершить, так как Франция призвала его в Париж на пост премьер-министра. А начатое дело - хлопоты о порто-франко, о свободной беспошлинной торговле. Указ был подписан уже при его друге и преемнике графе Александре Ланжероне, еще одном французе, отдавшем силу и душу нашему городу. Нужно ли удивляться, что в Одессе есть памятник дюку де Ришелье, Ришельевская и Ланжероновская улицы, Дюковский сад и пляж «Ланжерон»...

Город развивался со скоростью, немислимой в те годы в России, удивлявшей Европу. Естественно, сюда стремятся предприимчивые, активные люди. Все тот же Александр Пушкин в романе запечатлел ресторатора Отона. Кстати, внук Отона, став архитектором, немало построил в городе, в частности, дворец князя Гагарина, ныне Литмузей. Пушкин дружил с литератором, историком и негодником Шарлем Сикаром.

Первые банковские дома принадлежали в Одессе Фурнье, Жома и Рено. Барон Рено владел и домом на нынешней Ришельевской, в котором жил Пушкин. Одесский коммерческий суд возглавлял граф де Сен При, коммерцией с Европой занималась фирма Франже. Ну, и производство, без которого и ступей не построишь. Среди самых первых заводов Одессы - стеариновых свечей (Ж. Питансье), ваксы (А. Жако), мыла (Лабер), пудры (Пишон). Между прочим, и здесь выручает городская топонимика - Пишоновская улица сквозь 200 лет пронесла память о покорителе женских сердец и носов... Кстати, стулья, которыми так доволен был Ришелье, собирали у Пюже.

Еще в годы пребывания Ришелье, а он озабочен был проблемами образования, в Одессе существовали два частных пансиона француза Вольсея, которые стали основой создания Ришельевского лицея. Его первым директором был француз, друг Ришелье - аббат Николь...

Можно ли представить себе Одессу без прессы? Но первая газета здесь печаталась по-французски «*Messenger de la Russie Meridionale, ou Feuill commerciale*». А когда в 1827 году начал выходить «Одесский вестник», то и он печатался на двух языках - французском и русском. Как не вспомнить, что Пушкин жаловался в письмах, что в лавках лишь французские книжки, русских не найдешь, и требовал от друзей, чтобы снабжали его альманахами и книгами.

Ошибочно думать, что тема - французы в Одессе - исчерпывается началом XIX века. Кто только из известных французских писателей не вводил наш город в свои книги - и Жюль Верн (не бывавший в Одессе) и

Сименон (дважды проходивший Одессу на своей яхте) и Луи Арагон (живший с Эльзой Триоле в «Красной»), и Аллен Боске, родившийся в Одессе, но писателем ставший во Франции. А разве можно забыть, что в годы гражданской войны Одесса была «оккупирована» французами. Не надолго. Почти опереточно. Но был в нашей истории еще один эпизод в стиле романов Дюма-отца: некто Андро де Ланжерон (так он себя величал), которого французы по наивности назначили генерал-губернатором края. Андро вскоре бежал за французской эскадрой. А в Одессу недавно приезжал потомок настоящего графа Ланжерона, с ним гулял по Ланжероновской краевед Олег Губарь, показывал угол Ришельевской, где некогда был заложен первый одесский дворец.

Но все же начали мы свой «рассказ несвязный», пользуясь словами А.С. Пушкина с Аи, с шампанского - такого же символа Франции, как импрессионизм, мушкетеры, кафешантан. Во времена Пушкина в Одессу Аи привозили. Сто десять лет Одессу украшает Французский бульвар, где шампанское стало продуктом «местного производства».

Где мы учились понемногу...

Простите мне перефразировку строки Александра Сергеевича. Действительно, мы все учились понемногу, но где... Для Российской империи обучение это начиналось с Голландии, с Петра Великого, ставшего там и мореплавателем, и плотником. Прошли еще десятилетия, и Екатерина Вторая призвала на русскую службу строителей, инженеров из Голландии.

Среди них был и Франс Деволан, создатель планов нашего города, человек, на столетия определивший дух, размах, соразмерность Одессы. Мы начали в этом году рассказ о национальных этносах, диаспорах с Греции, так как дух Эллады витал и витает над этими местами. Завершить год хотелось бы рассказом о голландцах, ставшими не завоевателями этих земель, а первостроителями.

Без преувеличения можно утверждать, что первое имя, вписанное в историю строительства Одессы, — имя голландского военного инженера, естественно, на русской службе, Франса Деволана (1753-1818). Он приехал в Россию, уже будучи опытным мастером фортификации в 1787 году, и сразу же стал помощником, а затем близким другом Суворова.

Даже трудно представить, насколько это был профессиональный человек. И главное — трудоголик. Укрепление Кинбурна и Тирасполя, Овидиополя, элингов в Николаеве, составление генеральных планов Вознесенска, Симферополя, Перекопа и Феодосии, наконец — создание обороны Черноморского побережья...

Но для нас, одесситов, конечно же, навсегда останется в памяти, что с 1792 года Франс Деволан заинтересовался разрушенной турецкой крепостью Хаджибей, создал ряд генеральных планов Одессы, поража-

ющих до сих пор четкостью регулярного решения. Как бы сквозь века увидел Деволан не только военную гавань, не только торговый город, но и общественный центр, о котором мечтали древние греки.

Пожалуй, только Петербург из всех городов России планировался столь же осмысленно. Суворов, ознакомившись с планировкой Одессы, писал вице-адмиралу И. Дерибасу: «Ваш план устройства новой перво-классной гавани очень хорош. Вы там начальник и хозяин, а я Вам помощник».

План Деволана его преемники осуществили, что, надо сказать, большая редкость и удача. А вот жизнь мастера сложилась трудно. Любимцев Екатерины Павел I ненавидел. Из Одессы он услав Деволана в Мариуполь. А в 1818 году забытый Деволан умер.

Инженер-гидротехник голландец Берк фон дер Флис (в России его звали Борис Васильевич Фандерфлис) приехал в Хаджибей, под руководство Ф. Деволана в 1794 году. Уже шло грандиозное (по тем временам и меркам) строительство. Специалистов, как всегда, не хватало. Фандерфлис, родившийся в 1762 году в Нипорте (Голландия), на родине успел стать образцовым инженером-гидротехтом, как тогда называли специальность, в которую входило строительство портов. В Одессе под руководством Ф.П. Деволана Б. В. Фандерфлис разработал проекты молв для гавани. И 2 сентября 1794 года, в день, который мы сегодня отмечаем как день рождения Одессы, произошла забивка первых свай. Проекты обрели реальность. Буквально под взглядами, под руками Деволана и Фандерфлиса рождался город, европейский город.

Пришлось Б.В. Фандерфлису заниматься в Одессе и работой «не по специальности». Он не был архитектором, но Дерибас приказал, и он запроектировал, а в 1796 году построил адмиралтейство для флотилии черноморских казаков.

У Фандерфлиса на юге было немало забот и поручений — то его отправляли в Кинбурн для ремонта крепости и шлюзов, то перевели на Днепровские пороги, где он проектирует шлюзы. А в 1819 году его назначили гидротехтом всех черноморских портов. И чем бы он ни занимался — а это было то проектирование эллингов для строительства 100 пушечных фрегатов в Севастополе, то возведение в Николаеве крупнейшей в России астронавигационной обсерватории, — он не забывал об Одессе. С 1828 года он окончательно возвращается в наш город.

Пожилый человек — другие давно бы ушли на покой — он взвалил на себя руководство всеми работами в порту. Более того, в 1829 году он запроектировал устройство набережной внизу Приморского бульвара, у основания Потемкинской (тогда — Гигантской) лестницы. Фандерфлис разработал расширение и реконструкцию Военной и Карантинной гаваней, строительство деревянной Платоновской и Андро-

совской пристаней, эллингов Мортон в северо-западной части гавани, первых купален на Куяльницком лимане (начало 1840-х годов).

В предыдущих главах — о диаспорах, из которых сложился наш город, я называл имена архитекторов, строивших Одессу, имена итальянца А. Бернардацци, француза Л. Оттона, мог бы назвать чеха В. Прохазку, поляка В. Домбровского, еврея С. Ландесмана, серба Коловича, австрийца Круги, русского И. Козлова, не говоря уже об украинцах Ф. Нестурхе, Ю. Дмитренко, И. Яценко... Но сейчас, когда рассказ ведется о голландцах, как не вспомнить о мастере, вобравшем культуру «страны ветряных мельниц» и бережно вписавшего ее в Средиземноморье.

В 1788 году в войсках при светлейшем князе Потемкине появился голландский архитектор, инженер-капитан Викентий Ванрезант. И сразу же ответственнейшее задание — строить Богоявленск, будущий Николаев — в устье Буга. Это ему принадлежит и генеральный план Богоявленска, и дворец Потемкина, и церковь Григория Великая Армения.

А потом Ванрезанта переводят в Одессу. Уже стало ясно, что центром южного региона станет не Николаев, не Херсон, а юная Одесса. Его работа — самые первые постройки — дом Ф. Дерибаса на Дерибасовской, 24, возведенный в 1797 году, перестроенный, расширенный Ф. Фраполли в 1807 году, дом Ришелье на углу Ланжероновской и Ришельевской.

По проектам В. А. Ванрезанта началось строительство церкви на Соборной площади. Вскоре замысел «вырос» в Преображенский кафедральный собор, планировка которого во многом повторяла схему Ванрезанта. Годом раньше по его же проекту была заложена каменная Екатерининская церковь. И этому детищу архитектора не повезло — в 1817 году при разбивке Приморского бульвара она была разобрана. А со смертью императрицы закатилась и звезда В. Ванрезанта — блестящий архитектор оказался в опале у Павла I.

Можно сказать, что реально строений Ванрезанта сегодня в Одессе не существует. Но он дал жизнь самобытному творчеству южно-русского ампира начала XIX века, который питал своими идеями архитекторов многих поколений.

Источник публикации: Всемирный клуб одесситов,
<http://www.odessitclub.org>.

Галина СКЕЙРИС,
пресс-секретарь
управления международных отношений,
европейской интеграции
и связей с Одесской диаспорой
Одесского городского совета

ИНТЕГРАЦИЯ СОВРЕМЕННОЙ ОДЕССЫ В ЕВРОПЕЙСКОЕ ПРОСТРАНСТВО

Одесса была задумана европейским городом еще при основании, в 1794 году, и даже в 19 веке наш город мог дать урок межэтнической толерантности и сосуществования различных национальных групп и культур. Об Одессе известно практически в любом уголке мира.

Одесский муниципалитет, следуя избранным Украиной курсом, делает все возможное для распространения в городе европейских ценностей. За последние пять лет можно перечислить такие достигнутые Одессой на международной арене результаты, как:

- Вступление в международные организации: Ассоциация ЕВРО-ГОРОДА (2006), Лига исторических городов (2008), Европейская коалиция городов против расизма (2009).

- Установление отношений побратимства с муниципалитетом города Ростов-на-Дону - Россия (2009) и партнерства с муниципалитетами городов: Венам - Австрия и Нинбо - Китай (2008).

- Проведение ряда важнейших международных конференций: Третья международная конференция по межрегиональному сотрудничеству в бассейне Черного моря (2007), «Черноморская синергия» (2007) и Первая украино-немецкая конференция по вопросам партнерства городов (2008).

- Запуск важнейших евроинтеграционных проектов - Дня Европы (с 2005), Европейского дня соседства (с 2007), и Европейской Недели местной демократии (с 2008 года).

- Проведение ежегодных проектов: „Дни Стамбула” (с 2008), Дни израильской культуры Klezmer Fest (с 2008), фестиваль „Французская весна в Украине” (с 2005), Джаз-карнавал в Одессе, Дни Жаботинского, Дни Германии (с 2007), Дни Республики Польша (с 2009).

- Активная работа с Одесской диаспорой – проведение круглых столов представителей Одесских землячеств и т.д.

- Использование празднования Дня города для налаживания международных контактов. Большое количество иностранных гостей.

- Получение наград от мировой общественности: Флаг Чести Совета Европы (присужден в 1998, получен в 2006), медаль Совета Европы за участие Одессы в Европейской неделе местной демократии

(2008), Диплом Ассоциации «Праздник соседей» за проведение в Одессе Дней соседства (2009), Доска Почета Совета Европы (2009).

Начиная с 2006 года, в состав делегации Украины в Конгрессе местных и региональных властей Совета Европы входит Одесский городской голова Эдуард Гурвиц. В марте 2009 года в Страсбурге (Франция) прошла 16-я пленарная сессия Конгресса местных и региональных властей Совета Европы, на которой городской голова выступил с докладом об участии граждан в общественно-политической жизни на местном уровне.

Наш город состоит в целом ряде международных организаций, таких как Ассоциация «Еврогорода», Международный Черноморский Клуб, Международный совет по местным экологическим инициативам, Международная Ассамблея столиц и крупных городов и Лига исторических городов. Сейчас обсуждается идея вступления Одессы в Черноморский еврорегион. Членство в авторитетных международных организациях дает городу возможность принимать участие в проектах обмена опытом.

В апреле 2009 года город вступил в Европейскую коалицию городов против расизма, а в ноябре 2009 года Одесса присоединилась к инициативе Ассоциации ЕВРОГОРОДА по объединению усилий в борьбе против изменений климата.

В сентябре 2009 года в Батуми (Грузия) прошла XX Генеральная Ассамблея и Заседание Совета Правления Международного Черноморского Клуба, членом которого является город Одесса. 16 января 2009 года Министерство регионального развития и строительства Украины совместно с Советом Европы провело в Киеве Международную конференцию по вопросам трансграничного сотрудничества и развития Черноморского еврорегиона. В мероприятиях приняли участие делегации Одесского городского совета.

Одним из наиболее активных направлений международной деятельности Одессы являются отношения с породненными городами. Возле здания мэрии на Думской площади расположен памятный знак городов партнеров и побратимов. Сейчас у Одессы около 40 породненных городов, большинство из которых находится в Европе. Из европейских муниципалитетов самое плодотворное сотрудничество у Одессы с Веней, Генуей, Регенсбургом и Стамбулом.

Например, сотрудничество муниципалитетов Одессы и Вены (Австрия), которое длится уже несколько лет. Очередным совместным проектом городов-партнеров стало проведение обучающих семинаров по проектному менеджменту в 2009 и 2010 годах.

26-29 августа в городе-побратиме Лодзь (Польша) по приглашению президента города пана Ежи Кропивницки в мероприятиях, посвященных 65-ой годовщине со дня ликвидации Гетто Литцманштадт, принял участие Одесский городской голова. Мероприятия прошли под па-

тронатом Президента Республики Польша пана Леха Качинского. А мэр болгарского города – побратима Варна Кирил Йорданов приехал летом 2009 года в Одессу... на собственном мотоцикле в составе мотопробега под девизом "Пересекая границы - объединяем культуры"!

В рамках сотрудничества между городами-побратимами Марселем и Одессой в сентябре 2009 года в нашем городе прошел фестиваль «Марсель в свете кино», а в праздновании Дня города принял участие Городской оркестр города-побратима Ларнаки, выступивший на Думской площади.

По случаю празднования Дня городов-побратимов, а также с целью расширения сотрудничества с польскими породненными городами в 2009 году в Одессе прошли Дни Республики Польша в Одессе. Программа была разнообразнейшей - фотовыставка «Современная Варшава» в Краеведческом музее, семинар «Польша в ЕС, вечер польской поэзии в Библиотеке им. М. Горького, конкурс среди школьников «Что ты знаешь о Польше?», выступление польского оркестра в Одесской филармонии, а также замечательный Фестиваль польской кухни на Приморском бульваре и концерт под названием «Мелодии мира».

В 2008 году Одесса стала первым на территории бывшего СССР пилотным городом, где была проведена Европейская неделя местной демократии. По итогам ее проведения наш город был награжден именной памятной медалью Совета Европы. Опыт Одессы был признан заслуживающим всяческого внимания и тиражирования в других городах нашей страны. В 2009 году Неделя в Одессе прошла во второй раз. Новыми мероприятиями, проводимыми в нашем городе впервые, стали: Общественное обсуждение проекта Закона Украины "О внесении изменений в Конституцию Украины", и спортивно-интеллектуальные игры «ЕВРОКВЕСТ» для старшеклассников.

Мероприятия Европейской недели местной демократии недели проводились в основном с целями просвещения, для того, чтобы граждане учились пользоваться созданными демократическими механизмами воздействия на позицию городской власти.

В 2007, наш город, найдя идею праздника исключительно близкой Одессе по духу, первым в Украине провел День соседства. Инициатива нашего города была высоко оценена в Европе. В 2009 году наш город стал первым из городов СНГ, который официально посетил Атанас Перифан - Президент Ассоциации „Праздник соседей” (Париж, Франция). Господин Перифан приехал специально для того, чтобы лично встретиться с Одесским городским головой и вручить ему Диплом „Европейского дня Соседства”. Дипломами также были награждены 16 активистов, благодаря энтузиазму которых «День соседства» в Одессе предыдущие годы получился таким теплым и праздничным.

Европейский день соседства в 2009 году прошел в Одессе в третий раз. Во всех районах города прошли застолья под открытым небом. Праздник собрал больше участников (ведь жители приходят целыми семьями) и длился дольше, чем предполагалось заранее. На площадках выступили художественные коллективы Центров детского и юношеского творчества, Одесской государственной музыкальной академии им. Неждановой, Детской музыкальной школы, другие творческие коллективы и центры художественной самодеятельности микрорайонов.

С 2005 года в нашем городе традиционно отмечают День Европы. В 2009 году праздник прошел 21 – 22 мая. Основным мероприятием стал фестиваль «Дружба» в Прохоровском сквере.

В нем приняли участие национально-культурные общества Одессы, представители дипломатических миссий. В ходе фестиваля «Дружба» в сквере выступили самодеятельные коллективы города и национально-культурных обществ. Одесситы и гости города аплодировали танцевальным и вокальным творческим коллективам грузинской, армянской, русской, украинской, молдавской, болгарской, немецкой, греческой и других общин. С удовольствием все присутствующие на празднике дегустировали блюда национальных кухонь, участвовали в различных конкурсах.

Интересных мероприятий, приуроченных к Дню Европы, было очень много как для взрослых, так и для детей. Состоялся открытый урок на тему «Внедрение европейских норм жизни в украинское общество», в Большом зале Одесского городского совета прошло награждение финалистов городского конкурса творческих работ среди школьников «Проектируем Европу будущего». Представленные в здании мэрии экспозиции «Евроклубов» стали большой честью для школьников и учителей города, которые очень старались, чтобы всё представленное было не только красивым, но и содержательным. Награды победителям вручили представители генеральных консульств европейских стран в Одессе. В церемонии награждения приняли участие представители Миссии Европейского союза.

В Одесских учебных заведениях активнейшую деятельность по активизации гражданского образования молодежи проводят Евроклубы. На протяжении 2009 года члены Евроклубов города принимали участие в мероприятиях по обмену опытом, в районных, городских, областных и международных конкурсах и конференциях, внедряли разнообразные ученические и учительские проекты.

Управлением образования и науки Одесского муниципалитета были сформированы и реализуются планы проведения информационных мероприятий евроинтеграционного характера на 2010 год.

Не остается наш город в стороне и от европейских акций солидарности. В марте 2009 года Одесса поддержала самую масштабную

экологическую акцией всех времен и народов – Час Земли. Украина в этом году впервые приняла участие в акции. А в октябре на Греческой площади Одессы в рамках Европейского тура WWF прошла информационная акция в рамках тура «Климат изменяется! Время действовать вместе!». Информационный тур явился частью Европейского тура WWF, связанного с темой изменения климата, который проходит второй год подряд в Венгрии, Румынии, Болгарии, Австрии, Сербии и Украине.

Присуждение городу Одессе Доски Почета Совета Европы состоялось 29 апреля 2009 г. в Страсбурге на заседании Парламентской Ассамблеи Совета Европы. Это огромное достижение не только для Одессы, но и для Украины в целом. Торжественная Церемония вручения Доски Почета Совета Европы состоялась в рамках празднования 215-летия со дня основания города. Председатель Комитета Парламентской Ассамблеи Совета Европы по окружающей среде, сельскому хозяйству, местным и региональным вопросам (ПАСЕ) г-н Алан Мил вручил Доску Почета Совета Европы Одесскому городскому голове Эдуарду Гурвицу.

Кроме перечисленных уже реализованных проектов у Одессы большие планы на будущее. Среди европейски ориентированных планов Одесского городского совета стоит отметить:

- В 2010 году - празднование юбилеев побратимских отношений: с Иокогамой – Япония (45летие) и Регенсбургом – Германия (20летие), а также проведение очередного Европейского Дня соседства, 10-го юбилейного Джаз-карнавала и получение Европремии Совета Европы; Подписание договоров о побратимстве с городами Варшава (Польша), Вена (Австрия), Чикаго (США);

- осуществление проекта создания в Одессе парка городов-побратимов;

- Получение ряда грантов по участию в международных программах: сотрудничества между Фландрией (Бельгия) и Центральной и Восточной Европой «Мобильное планирование города Одесса»;

- Вступление Одессы в Ассоциацию «Черноморский регион».

Заслуги Одессы, - регулярное проведение Дней Европы и Европейского праздника соседей, работу по созданию Черноморского евро-региона, активные контакты Одессы с породненными городами и общий вклад в развитие международного сотрудничества на европейском континенте, - были признаны мировой общественностью. Деятельность Одессы позволяет говорить о растущей роли нашего города на экономическом, социальном и культурном пространстве современной Европы.

Тетяна Демахіна,
учениця 10-А класу ЗОШ №67 м. Одеси,
призер міського конкурсу творів
в межах проекту «Одеса – вікно у Європу»

ЧИ ЖИВЕМО МИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ МІСТІ?

Древнє й сучасне, витончене й химерне, поетичне й практичне місто... Тут гармонійно злилися вишукані барокові прикраси й надсучасна архітектура. Одеса - наче примхлива красуня. Вона щодня вдягає нове вбрання й закохує в себе тисячі людей.

Коли я йду старовинними вулицями свого міста, я завжди прислухаюсь, ніби очікуючи, що ось-ось залунає їх голос, місцями дзвінкий і чіткий, місцями глухий й ніби старечий, і вони розкажуть мені про усіх тих, хто йшов ними до мене. Розкажуть, як без поквалу ними йшов мрійливий Пушкін, як у дитячій колісці зростала Ахматова...

Вулицям багато років, вони пам'ятають усіх тих, хто жив в Одесі ще до мого народження, тих, кого я пам'ятаю і люблю. Ці вулиці можуть розповісти мені про моїх ще молоденьких дідуся і бабусю, які йшли ними на зустріч один до одного, пам'ятають моїх батьків, пам'ятають мене саму, маленьку й смішну, котра обережно робила свої перші кроки.

Вулиці пам'ятають усю історію мого міста...

Вони знають усе про кожного з нас. Он, наприклад, той молодик йде дуже швидко, мабуть, поспішає на зустріч до своєї коханої дівчини, а ось там зупинилась старенька бабуся, оперлася на свою палицю й мрійливо дивиться на фонтан. Мабуть, згадує, як мандрувала тут зі своїм ще тоді зовсім молодим чоловіком.

Моє місто змінюється: з'являються неонові вивіски, блискучі афіші, відкривається ще більше затишних кафе, ресторанчиків, великих і маленьких крамниць.

Місто змінюється. І ось я сама йду разом з маленьким братиком й здивовано відкриваю для себе щось нове у таких, здається, знайомих вуличках: ось там з'явилась нова крамничка зі смішними гумовими калошами. Ми йдемо, й Сашко смішно тягне мене за рукав, вказуючи на щось, що його цікавить (а цікавить його все без виключення), й допитуючись про цікаві історії. Я роблю суворий вигляд, але не витримую й здаюсь у полон дитячій цікавості, згадуючи усе, що знаю про рідне місто.

Проходячи повз пам'ятник Пушкіну, я розповідаю братику про самого письменника, читаючи йому на пам'ять «Край Лукомор'я дуб зелений» і раптом згадую легенду, яку мені самій у дитинстві розповідала мати. І здивований Сашко з широко відкритими очима слухає про поета, про мешканців міста, які бажали поставити йому пам'ятник, але їм не вистачило грошей, та вони звернулися до тодішніх багатіїв. А багатії дали грошей, але за умови, що їхні імена буде зазначено на монументі, мов-

ляв, вони приймали в цьому участь. У мешканців Одеси не було іншого виходу, як погодитися, але одесити зажди славилися своєю кмітливістю. Вони написали імена багатіїв на сходах.

Щодня до бюсту поета приходило тисячі людей, усі вони підіймалися сходами й залишали квіти біля самого монументу. З роками імена на сходах стерлися, й залишився лише невеличкий напис на табличці під бюстом : «Від громадян Одеси»

Моє місто найкрасивіше у світі. Людина може блукати його вузенькими вуличками та широкими проспектами роками, і ще більше закохуватись у його солонувато-гірке повітря, у чисте синє небо над ним, у тепле південне сонечко, у довершені та абсолютно різні будинки, у ковані балкончики з гірляндами з різнокольорових квітів...

Моє місто... Воно мінливе, воно змінюється щодня і щогодини... Про нього ходять різноманітні легенди, воно зачаровує і надихає... Про нього нічого ніколи не можна казати з впевненістю, воно приховує у собі багато таємниць і загадок...

Взяти хоча б ті катакомби, більшість ходів яких ще й досі не вивчені... Та що там далеко ходити, узяти хоча б його назву! Про її походження ходить багато легенд, але особисто мені найбільш подобається одна...

Кажуть, що при заснуванні Одеси довго не могли вирішити, як це новостворюване місто назвати... Один царедворців Катерини II запропонував назвати його «Аседос», що у перекладі означає «прісноводний», але потім, після того, як дізналися, що незважаючи на велике водоймище коло самого міста, прісної води мало, ця назва звучала занадто іронічно і була більш схожою на глузування... Тоді хтось, глузуючи, прочитав цю назву навпаки, і цей варіант несподівано сподобався імператриці. Вона сказала, що місто, засноване нею, має мати жіночу назву, й слово швидко перетворилося на «Одеса».

Це місто має цікаву історію. Воно засноване на місці старовинної давньогрецької колонії, яку потім було завойованою турками через його близькість до моря. Турецька колонія мала назву Акерман (до речі, місто з такою назвою й досі існує в Одеській області).

Одеса була першим інтернаціональним містом у Російській імперії. В Одесі завжди було різнонаціональне населення. Одним із плюсів царської Одеси був Порто-франко - порт, у якому не треба було сплачувати мито.

Однією з найбільших європейських і, напевно, загальнолюдських цінностей є трепетне ставлення до своєї історії, традицій, досягнень предків. Одесити дбають про збереження своїх надбань.

Одеса - місто настрою. Воно є сучасною столицею гумору. Щороку першого квітня сюди приїздять сотні тисяч туристів на „Гуморину". Жодна

людина у цей день не може залишитися сумною, спостерігаючи це буйство посмішок, гумору та веселощів.

Моє місто має не тільки багату історію, а й прекрасне обличчя, в яке органічно вписуються як історичне минуле, так і яскраве майбутнє. Мандруючи його вуличками, я бачу, як історичні будівлі гармонійно співіснують з суперсучасними побудовами.

Я бачу, як змінюється моє місто, як розвивається його інфраструктура, як с воно стає більш сучасним і європейським. Відкриваються нові дитячі майданчики, фонтани, з'являється ще більше розважальних комплексів, де ми можемо провести вільний час.

У нашому місті з'являється все більше організацій, що дбають про його чистоту, вчасне озеленення. Завдяки спонсорам, зокрема, відомому в нашому районі громадському діячеві Страшному, будуються нові дитячі майданчики.

Громадськість нарешті звернула увагу на проблему безпритульних тварин: розробляються цивілізовані методи боротьби з ними, які з успіхом використовуються в європейських державах, наприклад, стерилізація, створення спеціальних притулків для бездомних собак.

Однією з ознак „європейськості” держави чи окремого міста є свобода слова. Переконана, що ми маємо усі можливості для висловлення своєї думки. Так, наприклад, моя однокласниця Таня Павлова в минулому році опублікувала власну точку зору щодо сучасної української молоді на шпальтах часопису „Європейський час”.

Приємно визнавати, що попри всі зміни Одеса не втрачає свого легендарного шарму, проте і не збирається зупинятися на досягнутому. Планується відкриття найбільшого в Україні „Діно-парку”, удосконалення обладнання у лікарнях, відкриття величезних мегамаркетів і житлових комплексів... І це лише заголовні літери величезного плану по удосконаленню мого рідного міста.

Я вважаю, що Одеса є справжнім європейським містом з гарно розвинутою інфраструктурою, чистими зеленими вуличками, привітними населенням і своєрідною, притаманною тільки їй, духовною атмосферою.

РАЗДЕЛ II.

СОВРЕМЕННАЯ ОДЕССКАЯ ОБЛАСТЬ – СОСЕД ЕВРОСОЮЗА

Вікторія Хмельниченко – Калабіна,
начальник відділу євроінтеграційної регіональної політики
та транскордонного співробітництва Головного управління зовніш-
ньоекономічної діяльності та європейської інтеграції
Одеської обласної державної адміністрації,

Маріанна Кулава,
головний спеціаліст відділу євроінтеграційної регіональної політики та
транскордонного співробітництва Головного управління зовнішньоекономі-
чної діяльності та європейської інтеграції
Одеської обласної державної адміністрації

ОДЕЩИНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ

На даний час Одеська область розташована на кордоні України та Європейського Союзу, і саме тому вона приречена бути учасником тих позитивних перетворень, які відбуваються в процесі розширення Європейського Союзу та мають транскордонний вплив.

Сьогодні не треба вже нікого переконувати, що транскордонне, міжрегіональне співробітництво та участь регіону у різних міжнародних регіональних організаціях не порушує цілісності держави, а навпаки, є його внеском у процес інтеграції.

Одеська область є одним з найбільш активних регіонів України, що приймають участь у розбудові «Європи без кордонів». Одеська область це ворота об'єднаної Європи до України. Сьогодні Одеса посідає 4 місце в рейтингу найбільш перспективних і економічно привабливих міст Європи.

Керівництво Одеської області в цілому, та Головного управління зовнішньоекономічної діяльності та європейської інтеграції Одеської обласної державної адміністрації (далі – Головне управління) зокрема, завжди було ініціатором пошуку, налагодження та зміцнення міжнародного (транскордонного, міжрегіонального) співробітництва регіону з метою досягнення європейських стандартів життя.

Налагодження співробітництва з партнерами «з-за кордону» це не данина політичній моді або адміністративна примха, це необхідність, яка має свої об'єктивні причини. Мова йде про перетворення кордонів, які розділяють та ізолюють у точки стикання та діалогу.

Метою транскордонного співробітництва є усунення негативних наслідків прикордонного розміщення територій, тобто їх віддаленості від головних економічних центрів країни і одночасно використання тих можливостей, які відкриваються у зв'язку із близькістю території сусідньої країни. Така співпраця є істотним чинником поліпшення міждержавного клімату, виникнення стосунків порозуміння. Вона є одним із важливих засобів ліквідації диспропорцій в економічному і соціальному розвитку по обидва боки кордону.

Важливим являється той факт, що хоча мова йде про відносини між регіонами різних країн, транскордонне співробітництво не є, і не може визначатись на рівні керівництва держави або центральних органів влади. Зазначена форма співробітництва не може існувати без «волі» представників регіональної влади та осіб, які зацікавлені у місцевому та регіональному розвитку.

Найважливішою та досконалою інституціональною формою транскордонного співробітництва є єврорегіон. Сучасні єврорегіони створюються на базі власного регіонального потенціалу (території, соціальної та владної системи, культурного та етнічного надбання).

Яскравим прикладом успішного транскордонного співробітництва на південному кордоні України з Європейським Союзом є єврорегіон «Нижній Дунай». «Біографічні дані» зазначеної структури вражають: 11 років співробітництва (єврорегіон було засновано 14 серпня 1998 року), 6 регіонів – партнерів, 3,9 млн. жителів з 3 суміжних країн, численні спільно проведені заходи та залучені зовнішні кошти (за період існування єврорегіону було впроваджено 4 транскордонні проекти на загальну суму близько 6 млн. євро).

Розвиток транскордонного співробітництва в рамках єврорегіону «Нижній Дунай» вважається, в тому числі представниками центральних органів виконавчої влади найбільш динамічним серед інших 6 єврорегіонів, до складу яких входять області України.

За період існування єврорегіону двічі (у 2000 – 2002 та 2007 – 2009 роках) у зазначеній організації головувала Одеська область. Необхідно відзначити, що найбільших досягнень єврорегіон здобув саме під керівництвом Одеської області.

Через 3 роки після свого заснування (у 2001 році) єврорегіон став членом Асоціації європейських прикордонних регіонів. Наступного року єврорегіон було нагороджено спеціальним призом Асоціації – «Вітрила Папенбургу» за «розвиток соціокультурного співробітництва, незважаючи на складну ситуацію у прикордонних районах України, Румунії та Республіки Молдова».

20 березня 2009 року в м. Галац (Румунія) було зареєстровано Асоціацію транскордонного співробітництва «єврорегіон Нижній Дунай». Асоціація є неприбутковою, юридичною особою та незалежною неурядо-

вою спільною організацією менеджменту транскордонного співробітництва у єврорегіональній площині.

11 грудня 2009 року в м. Одеса відбулись засідання Ради єврорегіону «Нижній Дунай» та Генеральної Асамблеї Асоціації транскордонного співробітництва «єврорегіон Нижній Дунай», під час яких були підведені підсумки управління Одеською областю єврорегіоном та Асоціацією, а також розроблено та одностайно затверджено плани діяльності єврорегіону та Асоціації на 2010 рік.

Окреме місце в налагодженні міжнародного співробітництва Одеської області з регіонами інших країн є участь або членство в міжнародних (європейських) регіональних організаціях.

Безумовно, саме Одеська область була одним з перших ініціаторів регіональної інтеграції у європейській структурі та, на сьогодні, вона є одним з найбільш активних гравців у цій сфері.

Одеська область єдина в Україні є членом шести європейських регіональних організацій, що відповідає визначеному курсу та пріоритетам зовнішньої політики України та сприяє якісному виконанню Плану дій Україна – ЄС.

У 1992 році, одразу після здобуття Україною незалежності, Одеська область стала першим українським регіоном – дійсним членом **Асамблеї європейських регіонів** (АЄР). Це одна з найвпливовіших політичних форм організації регіонів і ключовий партнер європейських та міжнародних інститутів в питаннях стосовно регіонального розвитку.

Основними цілями діяльності АЄР визначено сприяння посиленню політичної ролі регіонів Європи та просування регіональної демократії з урахуванням існуючої різноманітності регіонів і відповідно до принципів, визначених у «Декларації про регіоналізм у Європі».

На сьогодні АЄР – це найбільша незалежна мережа, що була заснована у 1985 році та об'єднує понад 270 регіонів з 33 країн Європи та 16 міжрегіональних організацій.

Необхідно відзначити, що Одеська область бере активну участь у роботі зазначеної організації шляхом участі у щорічних зібраннях регіонів-членів, налагодження ділових контактів та співробітництва з європейськими регіонами, розповсюдження інформаційних матеріалів про Одеську область з метою підвищення сталого позитивного міжнародного іміджу регіону, залучення іноземних інвестицій та міжнародної допомоги.

Так, у листопаді 2008 року під час щорічного засідання Генеральної асамблеї АЄР до складу нового Бюро АЄР було обрано голову Одеської обласної державної адміністрації М.Д. Сердюка.

14-17 лютого 2010 року делегація Одеської області на чолі з головою Одеської обласної державної адміністрації відвідала м. Париж з метою участі у міжнародній конференції, присвяченій питанням Чорномор-

ської регіональної політики «Чорноморські регіони: створюючи успіх разом».

У конференції взяли участь керівники регіонів, розташованих безпосередньо навколо Чорного моря, а також Дунайських регіонів, представники дипломатичних установ країн Чорноморського басейну, представники Ради Європи, Європейської комісії, Європейського інвестиційного банку, Комісії з питань захисту Чорного моря від забруднення, а також та провідні експерти у сфері управління водними ресурсами.

Основними проблемами, які було обговорено під час конференції стали питання управління водними ресурсами та сталий розвиток туризму у басейні Чорного моря.

Під час конференції голова Одеської обласної державної адміністрації представив реальну ситуацію, яка склалась в Одеській області щодо стану українського шельфу Чорного моря та дельти Дунаю.

Особливу увагу було надано презентації переваг та об'єктивних причин побудови українського глибоководного судового ходу «Дунай – Чорне море».

З 1994 року Одеський регіон є членом **Робочої співдружності придунайських країн** (РСПК), діяльність якої направлена на сприяння співробітництву її членів для розвитку Дунайського регіону в інтересах його жителів й мирного співробітництва в Європі.

На сьогодні РСПК об'єднує 24 регіони з 11 придунайських країн.

Велику роль в РСПК відіграє транскордонне співробітництво, яке здійснює значний вплив у рамках реалізації євроінтеграційних намірів України на регіональному рівні та підтримки позитивного міжнародного іміджу Одеської області.

Останнім часом одним з головних пріоритетів у рамках РСПК є розробка Дунайської стратегії Європейського Союзу. Європейські партнери неодноразово висловлювали зацікавленість у активній участі Одеської області у процесі розробки зазначеного документу.

У 2001 році Одеська область стала членом **Асоціації європейських прикордонних територій** (АЄПР).

Члени АЄПР (90 прикордонних регіонів з 28 країн Європи) мають спільні інтереси у сфері зовнішньої політики, транскордонного співробітництва, колективної безпеки, співпраці з іншими європейськими регіональними організаціями. Протягом тривалого періоду членам АЄПР вдається знаходити загальні розв'язання, дотримувати балансу інтересів Європейського Союзу у цілому та окремих держав – членів.

З метою активізації розвитку транскордонного, регіонального співробітництва та вивчення позитивного досвіду функціонування євро регіонів, як одного з важливих механізмів євроінтеграційного процесу, 15 – 16 жовтня 2009 року в м. Одеса було проведено Міжнародну конференцію з

питань транскордонного, регіонального співробітництва та розвитку євро-регіонів.

Зазначений захід було організовано обласною державною адміністрацією за сприяння АЄПР та підтримки Одеської обласної ради.

У конференції взяла участь Міністр регіонального розвитку і будівництва України, Генеральний Секретар і представники регіонів-членів Асоціації європейських прикордонних регіонів, єврорегіонів, центральних та місцевих органів виконавчої влади України, провідні науковці, європейські експерти, представники всеукраїнських організацій, міжнародних фондів та дипломатичних місій, акредитованих в Україні.

Під час конференції було розкрито історію розвитку, сучасний стан та перспективи регіонального, транскордонного співробітництва у Європі, а також представлено приклади успішного досвіду та презентації єврорегіонів, як українських, так і зарубіжних.

За результатами проведення Міжнародної конференції було налагоджено ряд нових контактів, зокрема з представниками єврорегіону «Слобожанщина», регіону Південна Богемія (член єврорегіону «Північна Сільва»), які виступили з ініціативою співробітництва з Одеською областю на регіональному рівні, та підписання в подальшому Протоколу про наміри.

У 2004 році Одеська область стає членом одразу двох значних європейських регіональних структур: **Конференції приморських регіонів Європи (КПРЕ)** та **Асамблеї європейських виноробних регіонів (АЄВР)**.

АЄВР об'єднує 70 європейських регіонів з метою сприяння інтересам цих регіонів у європейській та світовій економіці, підвищення культури вина у суспільстві, впровадження високих міжнародних стандартів виноробства та удосконалення порядку та конкурентоспроможності у виноробному секторі.

Вже стало традицією організація та проведення щороку (на початку лютого) в м. Одеса за сприяння АЄВР Міжнародної спеціалізованої виставки «Вино і виноробство». Метою проведення виставки є демонстрація досягнень підприємств виноробної та алкогольної промисловості Одеської області, сприяння просуванню і впровадженню інноваційних технологій у виробництво алкогольних напоїв.

Метою створення у 1973 році КПРЕ було сприяння розвитку морських периферійних регіонів Європи. На сьогодні організація налічує 160 регіонів з 28 країн Європи, які об'єдналися для сприяння розвитку транспортних коридорів на Європейському континенті, створення стійкої міжнародної структури з метою поглиблення співробітництва й інтеграції в Чорноморському басейні та Балканському регіоні, реалізації проектів захисту навколишнього середовища в сфері забруднення рік і морів.

За підсумками засідання Генеральної Асамблеї КПРЕ у м. Байон (Французька Республіка) у жовтні 2008 року, було досягнуто домовленос-

тей щодо проведення у 2009 році засідання Політичного Бюро та Балкано – Чорноморської Комісії КПРЕ в Одеській області.

Так, 11 – 12 червня 2009 року в м. Одеса відбулись засідання Генеральної асамблеї Балкано – Чорноморської комісії КПРЕ та Політичного Бюро КПРЕ. Засідання такого рівня вперше проходило за межами Європейського Союзу.

На засіданні Генеральної асамблеї Балкано – Чорноморської регіональної комісії КПРЕ було обговорено питання взаємодії країн Чорноморського басейну з Європейським Союзом, а також узгоджено плани щодо діяльності у рамках зазначеної організації на наступний період.

Також в рамках Генеральної асамблеї начальником Головного управління зовнішньоекономічної діяльності та європейської інтеграції Одеської обласної державної адміністрації було проведено презентацію Одеської області. Всебічно було представлено потенціал Одеського регіону, а саме: промисловий, морегосподарський, природний, агропромисловий, туристичний та культурний.

Отже, членство в зазначених організаціях сприяє послідовному налагодженню дружніх відносин з регіонами країн світу, створенню позитивного іміджу Одеської області на міжнародній арені, а також відпрацюванню механізмів співробітництва та взаємодії, які характерні та вже існують в рамках Європейського Союзу.

Встановлення такого співробітництва в рамках діяльності зазначених європейських інститутів забезпечує для Одеської області постійне співвідношення з сучасними європейськими стандартами.

Необхідно відзначити, що організація та проведення на території Одеської області подій міжнародного масштабу, таких як Генеральні асамблеї, міжнародні конференції, тощо призводить до росту довіри європейців до України взагалі, є імпульсом просування регіону на шляху інтеграції у світове співтовариство та зростання іміджу Одеської області на міжнародній арені, активізує залучення іноземних інвестицій та міжнародної технічної допомоги, а також сприяє налагодженню співробітництва з новими регіонами європейських країн.

Ще одним ефективним інструментом поліпшення міжрегіонального та транскордонного співробітництва, покращення соціально-економічного добробуту регіонів та наближення українських стандартів життя до європейських є цілеспрямоване використання міжнародних технічних ресурсів та механізмів.

Допомога, що надається донорами у рамках технічного і техніко-економічного співробітництва дає можливість залучати додаткові ресурси для вирішення стратегічних завдань розвитку, зменшує навантаження на регіональний бюджет та сприяє створенню додаткових робочих місць.

Програми сусідства 2004 - 2006 стали важливим засобом поліпшення координації між такими фінансовими структурами Європейського Союзу, як Interreg, Phare і Tacis на напрямку підготовки нового Європейського інструменту сусідства та партнерства, 2007 - 2013 (далі – ЄІСП). Компонент прикордонного співробітництва є специфікою та новинкою ЄІСП. Відповідно до зазначеного компоненту, ЄІСП буде фінансувати «спільні програми», з'єднуючи регіони держав-членів та країн-партнерів, що мають спільні кордони. Це призведе до істотного спрощення процедур та до значного підвищення ефективності використання допомоги Європейського Союзу.

Одними з пріоритетних програм залучення міжнародної технічної допомоги в Одеську область є програми прикордонного співробітництва «Румунія - Україна – Республіка Молдова», 2007-2013 (бюджет - 126 718 000 євро) та «Чорне море», 2007 – 20013 (бюджет - 17 306 000 євро), «Південно-східна Європа», 2007 – 20013 (бюджет - 206 692 000 євро). Спільний орган управління програмами «Румунія - Україна – Республіка Молдова» та «Чорне море» знаходиться в м. Бухарест (Румунія), а його функції виконує Міністерство розвитку, суспільних робіт та житлового будівництва Румунії. Відповідно спільний орган управління програмою «Південно-східна Європа» розташовано у м. Будапешт (Угорщина), а його функції виконує Міністерство фінансів Угорщини.

Розробка та впровадження справді транскордонних проектів має велике значення для успіху програм ЄІСП. Головним управлінням протягом 2009 року було організовано та проведено низку інформаційних заходів, присвячених тематиці залучення коштів Європейського Союзу, міжнародної технічної допомоги, зокрема Програмам прикордонного співробітництва ЄІСП, 2007 – 2013.

У третьому кварталі 2009 року в рамках Програм сусідства «Румунія – Україна – Республіка Молдова» та «Чорне море» було оголошено перший етап конкурсних відборів проектів, які тривали до 28 жовтня 2009 року та 12 жовтня 2009 року відповідно.

На сьогодні загальна кількість заявок, поданих до Спільного наглядового комітету в рамках вищезазначених програми по 3 пріоритетам складає більше 400 та близько 200 проектів відповідно.

У 2008 році за активного сприяння Головного управління Одеською обласною сільськогосподарською дорадчою службою «Центр розвитку та правової підтримки села» спільно з Агентством регіонального розвитку було підготовлено та подано для оцінювання проект прикордонного співробітництва в рамках Програми сусідства «Румунія – Україна», 2004-2006. За результатами оцінювального процесу проект було відібрано на отримання гранту. Загальний бюджет проекту складає 765 987 євро.

Також, конкурсне оцінювання у 2009 році пройшли ще два проекти у рамках Програми «Південно-східна Європа», в яких Головне управління

виступає в якості партнера: «Альтернативні шляхи використання сонячної енергії» та «Дунай +». Їх загальний бюджет складає близько 4,691 млн. євро.

З березня 2008 року на території Одеської області за сприяння Одеської обласної державної адміністрації впроваджується загальноукраїнський проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (бюджет – 13,33 млн. євро). Проект було започатковано у 2007 році та діє він у всіх областях України та Автономній Республіці Крим.

Ініціатива фінансується Європейською Комісією в рамках програми технічної допомоги Європейського Союзу та співфінансується і впроваджується Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй в Україні.

Головною метою впровадження проекту є підвищення рівня життя в сільських, селищних та місцевих громадах, створення сприятливого середовища соціально-економічного розвитку на місцевому рівні шляхом сприяння самоорганізації громад, розроблення та впровадження невеликих за обсягом громадських ініціатив на селі у всіх областях України.

Внаслідок проведеного у липні 2008 року відбору в Одеській області для участі у проекті було затверджено 8 районів: Арцизький, Білгород-Дністровський, Болградський, Іванівський, Котовський, Кодимський, Савранський та Біляївський райони.

На сьогодні Комітетом з оцінки проектів Центрального офісу в м. Київ затверджено до фінансування 40 мікропроектних пропозицій, які спрямовані на вирішення найбільш гострих проблем, покращення умов проживання та базової соціальної інфраструктури, наприклад відновлення фельдшерсько-акушерських пунктів, покращення управління водопостачанням, захисту навколишнього середовища, ефективності використання енергоресурсів шляхом заміни вікон та дверей у школах, дитсадках та послуг місцевого транспорту. Враховуючи успішну реалізацію проекту, активність громад – учасниць та сприяння місцевих влад, наприкінці 2009 року, було проведено перерозподіл додаткових квот та надано можливість реалізувати на території Одеської області ще 6 мікропроектних пропозицій.

Крім цього, існує ще низка міжнародних організацій, державних та приватних фондів, які надають фінансову допомогу для реалізації різноманітних проектів в Україні. Зокрема, одними з найактивніших на даний час є Фонд «Східна Європа», Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Міжнародний фонд «Відродження» та ін.

Окремої уваги заслуговує новий проект Європейського Союзу «Східне партнерство» (бюджет – 600 млн. євро). В 2009 року під час установчого саміту «Східного партнерства» у м. Прага було прийнято спільну заяву, згідно з якою «Східне партнерство» стане доповненням до двосторонніх договірних відносин між Європейським Союзом та кожною з держав-партнерів. На сьогодні, Європейська Комісія допрацьовує концепції май-

бутніх проектів в рамках «Східного партнерства», які планує представити на розгляд української сторони.

Зазначений проект – це новий вимір регіональної співпраці, що передбачає поліпшення зв'язків між самими сусідами, а саме Україною, Молдовою, Азербайджаном, Грузією та Вірменією. Як інструмент європейської політики сусідства проект «Східне партнерство» не матиме власного секретаріату та координуватиметься безпосередньо Європейською Комісією.

Окрім стратегічних ініціатив та економічних проектних пропозицій, планується, що зазначена програма сприятиме спрощенню візового режиму, працюватиме у сфері охорони довкілля, енергетики та боротьби з корупцією, що призведе до поліпшення стану співпраці між країнами-учасницями та стане одним з багатьох кроків до стабільності та процвітання на східних кордонах Європейського Союзу.

За інформацією Головного управління, протягом 2008 – 2009 років до Одеської області було залучено 17,266 млн. євро міжнародної технічної допомоги.

Таким чином, чітко виокремлюється тенденція суттєвого зростання потенціалу залучення міжнародної технічної допомоги в економіку області протягом найближчих 4 років. За підрахунками Головного управління, мова може йти про щонайменш подвійний розмір залучених коштів у період 2010 – 2011 років.

Отже, за допомогою міжнародної технічної допомоги можливе розв'язання наступних завдань у рамках розвитку державної регіональної політики:

- забезпечення розвитку інфраструктури та законодавчої бази місцевого самоврядування;
- запровадження програмно – цільового методу формування та виконання місцевих бюджетів, забезпечення виконання бюджетів і здійснення фінансового контролю;
- забезпечення розвитку міжнародних транспортних коридорів;
- активізація транскордонного і міжрегіонального співробітництва, у тому числі в рамках єврорегіонів;
- розвиток інфраструктури регіональних інформаційно-комунікаційних технологій;
- запровадження стратегічного планування сталого розвитку на регіональному рівні.

Особливу увагу керівництво Одеської області приділяє розвитку міжрегіонального співробітництва, яке сприяє взаємному зміцненню ділових і дружніх стосунків, обміну досвідом, а також росту добросусідських взаємин. Протягом 2009 року було організовано та проведено близько 40 ві-

зитів офіційних осіб та делегацій Одеської області до різних європейських регіонів.

Яскравим прикладом співпраці Одеської області з регіонами країн світу є візит офіційної та бізнес делегації регіону Лігурія (Італійська Республіка) до м. Одеса у 2009 році. У листопаді 2008 року Одеською областю було підписано Протокол про наміри з регіоном Лігурія. Для продовження відносин на початку квітня 2009 року в м. Одеса було організовано бізнес форум, в ході якого було проведено близько 100 двосторонніх зустрічей між підприємствами Одеської області та регіону Лігурія.

11 грудня 2009 року відбулось урочисте підписання Угоди про торговельно-економічне, науково-технічне та соціально-культурне співробітництво між нашими регіонами. Особливу зацікавленість з італійської сторони викликає співпраця у морегосподарській галузі.

На сьогодні нараховується 18 діючих міжрегіональних угод про співробітництво між Одеською областю та регіонами інших країн.

1. Повіт Ясси (Румунія) – 11.03.99р.
2. Москва (Російська Федерація) – 21.06.00р.
3. Республіка Карелія (Російська Федерація) – 21.03.03р.
4. Провінція Фунцзянь (КНР) – 11.07.02р.
5. Провінція Стамбул (Республіка Туреччина) – 26.07.02р.
6. Поморське воєводство (Республіка Польща) – 14.03.03р.
7. Підкарпатське воєводство (Республіка Польща) – 14.04.05р.
8. Люблінське воєводство (Республіка Польща) – 15.04.05р.
9. Лодзинське воєводство (Республіка Польща) – 04.09.09р.
10. Варненська область (Республіка Болгарія) – 24.05.03р.
11. Русенська область (Республіка Болгарія) – 02.06.06р.
12. Клайпедський повіт (Литовська Республіка) – 18.10.04р.
13. Могильовська область (Республіка Білорусь) – 19.07.07р.
14. Чонградська область (Угорська Республіка) – 05.06.08р.
15. Орловська область (Російська Федерація) – 04.08.03р.
16. Гагаузія (Гагауз-Єрі) (Республіка Молдова) – 11.09.01р.
17. Аджарська Автономна Республіка (Грузія) – 25.03.05р.
18. Регіон Лігурія (Італійська Республіка) – 11.12.09р.

Також необхідно зазначити, що особи, які займаються підприємницькою діяльністю у різних сферах економіки Одеської області регулярно приймають участь у сільськогосподарських, виноробних, туристичних ярмарках і виставках, які відбуваються, зокрема, в регіонах, з якими укладено угоди про співробітництво, що в свою чергу полегшує презентацію потенціалу нашого регіону на європейській арені та налагодження нових партнерських відносин.

Наприкінці звернемо увагу на те, що рубіжними часовими межами для України має стати період 2012-2013 років. На цей період припадати-

ме розгортання нового бюджетного процесу Європейського Союзу, розрахованого на наступних сім років – до 2020 року. Новий бюджетний процес мав би врахувати статті видатків на можливе розширення. Тому логічним буде припущення, що в період 2012-2013 років Європейський Союз очікуватиме від України підтвердження своїх європейських прагнень – звіту про досягнення відповідності Копенгагенським критеріям готовності до вступу в Європейського Союзу та початку переговорів щодо цього.

Людмила Рассоха,
старший науковий співробітник
Регіонального філіалу Національного інституту
стратегічних досліджень в м. Одесі

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОРЕГІОНІВ «ЧОРНЕ МОРЕ» І «НИЖНІЙ ДУНАЙ»

Одним із найдієвіших інструментів євроінтеграційної політики України на регіональному рівні традиційно вважають транскордонну співпрацю, зокрема, у формі створення та ефективної участі в євро регіонах. Наразі українські адміністративно-територіальні одиниці є членами шести євро регіонів.

Одеська область задіяна в роботі одного з найдинамічніших євро регіонів «Нижній Дунай», якому цього року виповнюється дванадцять років. У вересні 2008 року було підписано Статут нового євро регіону під назвою «Чорне море», до участі в якому прагнули долучитись п'ять українських областей (серед яких Одеська область), Автономна Республіка Крим та місто Севастополь.

Проаналізувавши концепцію, надбання та слабкі сторони партнерства в рамках євро регіону «Нижній Дунай», починаючи з моменту його створення у 1998 році, можемо дати оцінку розвитку цього євро регіону, а також нового євро регіону «Чорне море» за участю Одеської області, розробити деякі рекомендації щодо активізації ефективності співпраці.

Станом на початок 2010 року українські адміністративні одиниці залучені до роботи шести євро регіонів, з яких першим був створений Карпатський євро регіон (1993 рік), згодом євро регіони «Буг» (1995 рік), «Нижній Дунай» (1998 рік), «Верхній Прут» (2000 рік); 26 вересня 2008 р. у Варні було прийнято Статут нового євро регіону «Чорне море». При цьому, Одеська область є учасницею двох євро регіонів з шести, а саме євро регіону «Нижній Дунай» та «Чорне море».

Єврорегіон «Нижній Дунай».

Єврорегіон «Нижній Дунай» (“Lower Danube”) з площею 53 тис. км² і майже 4 млн. населення є одним з найбільших та динамічніших єврорегіонів з точки зору їхнього розвитку.

Угоду про створення, Статут та Регламент єврорегіону «Нижній Дунай» було підписано 14 серпня 1998 року в м. Галац (Румунія) керівниками прикордонних регіонів України (Одеська область), Республіки Молдова (райони Вулканешти, Кагул, Кантемир) і Румунії (повіти Бреїла, Галац і Тульча). Укладання Угоди відбулось у відповідності до положень «Протоколу про тристороннє співробітництво між урядами України, Республіки Молдова і Румунії», підписаного у м. Ізмаїл 4 липня 1997 року, та домовленостей, досягнутих під час зустрічі Президентів трьох країн, а також «Європейської Рамкової Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владами, прийнятої в м. Мадрид 21 травня 1980 року.

До складу учасників єврорегіону входять: Одеська область (Україна), райони Кагул та Кантемир (Республіка Молдова), повіти Бреїла, Галац, Тульча (Румунія). Організаційна структура єврорегіону є наступною:

1) Рада єврорегіону (вищий орган управління, що складається з 9 осіб);

2) Голова єврорегіону (11 травня 2007 року головування в єврорегіоні «Нижній Дунай» було передано на наступні два роки Одеській області та голові Одеської обласної ради – Миколі Скоріку);

3) Віце-голови єврорегіону (дві особи);

4) Сім комісій зі сфер діяльності:

- комісія з регіонального розвитку, програм і міжрегіонального співробітництва;

- комісія з економіки і фінансового аудиту;

- комісія з транспорту і комунікацій;

- комісія з демографії;

- комісія з навколишнього середовища і надзвичайних ситуацій;

- комісія з гуманітарного розвитку і міжнаціональних відносин;

- комісія з безпеки особи і боротьби зі злочинністю.

5) Координаційний центр (адміністративний орган).

Правовою базою єврорегіону “Нижній Дунай” є Угода про створення єврорегіону, його Регламент та Статут, ухвалені 14 серпня 1998 року, а також Угода про створення Асоціації транскордонного співробітництва «єврорегіон Нижній Дунай» від 15 червня 2008 року.

У Главі 1, пункті 5 Статуту йдеться про те, що цей “єврорегіон не створюється і не діє як особлива юридична особа”, однак, 10-11 травня 2007 року під час робочої зустрічі членів єврорегіону румунською стороною було запропоновано розглянути можливість надання статусу юридич-

ної особи безпосередньо єврорегіону, мотивуючи це наявністю подібного досвіду, зокрема, у двох румунсько-молдовських єврорегіонах.

Надання статусу юридичної особи дозволить єврорегіону: а) виступати в якості безпосереднього заявника по проектам міжнародної (фінансової) допомоги, зокрема, ЄС; б) сприятиме більш тісній співпраці з іншими єврорегіонами; в) дозволить, окрім транскордонного співробітництва, розвивати також спільне підприємництво; г) позитивно відобразиться та забезпечить сталий розвиток соціальних стандартів регіонів-учасників (за рахунок інтенсифікації наукового та культурного обміну, тощо).

«Органи єврорегіону можуть співробітничати з міжнародними організаціями і агентствами, зацікавленими в міжнародному співробітництві» (Глава 2, пункт 5). Ця функція співпраці та налагодження контактів з міжнародними організаціями покладена на Координаційний центр єврорегіону.

Засідання Ради проводяться в разі необхідності, але не менше двох разів на рік у країні, представник якої є Головою. За ініціативою Голови Ради або однієї із Сторін можуть бути скликані позачергові засідання (Глава 7, пункт 3). Рішення Ради приймаються шляхом консенсусу (Глава 7, пункт 6).

Характеризуючи мету та завдання єврорегіону «Нижній Дунай» (глава 4 Статуту), а також сфери співробітництва (глава 5), зазначимо їхню різноманітність та завелику кількість у порівнянні із західноєвропейськими аналогами.

Сфери співробітництва відповідно до Статуту:

1) екологія, сільське господарство та територіальний устрій (зокрема, координація програм по захисту навколишнього середовища басейну нижнього Дунаю, Прута, Сірета і Дністра, дельти Дунаю, придунайських озер і плавнів; розробка спільних програм по збереженню рибних ресурсів Дунаю, Дністра і Прута; розробка та виконання спільних заходів по створенню нових і розширенню діючих природних ландшафтних заповідників; вирішення проблем раціонального використання ресурсів Дунаю, Дністра, Прута і Чорного моря, їхнього екологічного їх захисту; координація спільних зусиль по забезпеченню населення якісною питною водою; координація спільної діяльності по захисту ґрунтів та атмосфери; узгодження програм спільних дій у випадку пожеж, паводків та інших природних катаклізмів);

2) економічні відносини та трудові ресурси (зокрема, розробка спільних програм по регіональному економічному співробітництву для максимального використання регіональних природних та трудових ресурсів Сторін; розробка єдиної інформаційної системи з базами даних в екологічній, економічній та комерційній сферах; сприяння створенню спільних комерційних підприємств і банків із спільним капіталом; сприяння створенню вільних економічних зон (зон вільного підприємництва) з подаль-

шою інтеграцією в єдину міжнародну вільну економічну зону; встановлення відносин по співробітництву в галузях промисловості та сільськогосподарського виробництва, переробки сільськогосподарської продукції, транспорту, а також в сфері торгівлі промисловими, сільськогосподарськими і продовольчими товарами; узгодження тарифів у галузі транзитних перевезень вантажів; оскільки морські порти Одеської області та румунських провінцій є лідерами в галузі морських перевезень в Чорноморському регіоні, тісна співпраця та координація дій між ними позитивно відобразиться на показниках (транзитних) контейнерних перевезень; сприяння укладенню договорів між економічними агентами; реалізація спільної економічної та фінансової діяльності на третіх ринках; участь у різноманітних європейських економічних програмах; розробка спільних програм використання трудових ресурсів;

3) туризм (співробітництво в галузі організації відпочинку та рекреації; розвиток і просування пропозицій в області туризму і туристичних перевезень; розвиток інфраструктури туризму та рекреації;

4) транспорт, безпека та телекомунікації (проведення робіт по розвитку автошляхових, річкових і морських інфраструктур; відкриття нових пунктів переходу державного кордону і модернізація вже існуючих; узгодження дій правоохоронних органів Сторін по боротьбі з організованою міжнародною злочинністю в прикордонних регіонах);

5) політика щодо прикордонного населення (розробка спільних програм зайнятості населення; обмін інформацією про стан ринків праці членів євро регіону; розробка спільних програм по захисту материнства і дітей, а також малозабезпечених осіб);

6) освіта, дослідження, культура (встановлення відносин та зв'язків в області науки, досліджень та освіти між однопрофільними університетами та інститутами; встановлення культурних зв'язків і розробка програм по співробітництву місцевими спеціалізованими інститутами; встановлення і розвиток зв'язків в області охорони здоров'я та рекреації; проведення регіональних спортивних заходів; проведення виховних програм).

Транскордонна співпраця в рамках євро регіону «Нижній Дунай» базується на принципах соціального партнерства та концентрації ресурсів.

Серед проектів, реалізованих в рамках цієї співпраці, більшість має екологічну спрямованість. Проекти, що діяли або досі діють в рамках євро регіону «Нижній Дунай»:

1) «Придунайські озера, Україна. Стале відновлення та збереження природного стану екосистем» (2000-2003 рр.; Мета: моніторинг озер та їх водозаборів, створення відповідної технологічної та технічної бази, підготовка місцевих спеціалістів згідно з європейським стандартами; розробка практичних рекомендацій для попередження виникнення екологічних проблем у водах Придунайських озер);

2) «Технічна допомога транскордонному співробітництву з метою менеджменту та сталого розвитку природоохоронних територій євро регіону «Нижній Дунай»;

3) «Запобігання надзвичайним ситуаціям і захист від повеней у євро регіоні «Нижній Дунай» (2005 – 2006 рр.; результат: відкриття наприкінці 2006 року в м. Ізмаїл Інформаційно-аналітичного центру з прогнозування та запобігання повеням);

4) «Покращення транскордонного співробітництва у сфері інтегрованого управління водними ресурсами в євро регіоні «Нижній Дунай» (2007-2009рр. Наразі реалізується тільки цей проект).

Одним з найуспішніших проектів з числа реалізованих можна вважати проект в сфері бізнесу «Бізнес-інфраструктура Одеської області, євро регіон «Нижній Дунай» (2003-2005 рр.; результат: зміцнення сектору малого та середнього бізнесу в Придунав'ї у контексті транскордонного співробітництва, створення Агентства транскордонного співробітництва «євро регіон «Нижній Дунай» (м. Рені), Агентства регіонального розвитку Одеської області (м. Одеса).

Слід також зазначити, що в рамках євро регіону були також реалізовані проекти, пов'язані з енергетикою, муніципальними справами, медициною, але жодного проекту в сфері транспорту.

Оцінюючи діяльність євро регіону, зазначимо, що у 2001 році «Нижній Дунай» став членом Асоціації європейських прикордонних регіонів. Наступного року під час головування Одеської області євро регіон був нагороджений спеціальним призом Асоціації – «Вітрила Папенбургу» за «розвиток соціокультурного співробітництва, незважаючи на складну ситуацію у прикордонних районах України, Румунії та Республіки Молдова». 10-11 жовтня 2006 року євро регіон було презентовано на міжнародній виставці-презентації «Дунай - основний шляхопровід Європи» (м. Брюссель), у рамках якої було висвітлено історію створення євро регіону. Презентація євро регіону мала значний успіх серед учасників та відвідувачів.

Разом із досягненнями, наявні і мінуси співпраці, серед яких не достатньо скоординована діяльність учасників євро регіону, реалізація далеко не всіх задекларованих планів (в тому числі через завелику, на наш погляд, кількість сфер співробітництва, відчутні розбіжності в законодавчій базі країн-учасниць євро регіону, а також недостатнє фінансування); відсутність стратегії розвитку, які досить сильно виявились протягом останніх кількох років.

Саме тому Одеська обласна державна адміністрація вийшла останнім часом з низкою ініціатив для поліпшення ситуації. Вивчивши досвід провідних євро регіонів («Балтика»), було запропоновано розглянути наступні пропозиції: 1) удосконалення правової бази шляхом розробки нової редакції Статуту євро регіону «Нижній Дунай»; 2) вивчення можливості створення постійно діючого Секретаріату євро регіону «Нижній Дунай»; 3)

зміна принципів роботи Комісії зі сфер діяльності єврорегіону, зокрема, запровадження процедури ротації голів Комісії, затвердження Положення кожної з комісій з конкретними завданнями.

Під час передостаннього засідання Ради єврорегіону (7-8 грудня 2006 року, м.Тольча) за наполяганням делегації Одеської області було прийняте рішення про створення робочої групи з зазначених питань.

1-2 березня 2007 року у м.Одеса відбулося засідання робочої групи, під час якої була опрацьована нова редакція Статуту єврорегіону. Досягнуто ряд принципових домовленостей, а саме:

1) нова редакція Статуту повинна бути винесена на розгляд та затвердження наступного засідання Ради єврорегіону;

2) кількість Комісій буде збільшено (з 7 до 9), діяльність кожної регламентуватиметься окремим Положенням;

3) керівництво Комісій буде змінюватися за принципом ротації одночасно зі зміною головної сторони;

4) постійно діючий Секретаріат єврорегіону буде знаходитися на території головної Сторони, його керівником буде представник головної сторони;

5) Секретаріат буде зареєстрований як юридична особа за місцезнаходженням;

6) буде введено процедуру щорічних членських внесків, за рахунок яких частково фінансуватиметься діяльність Секретаріату та Комісій;

7) планується створення інформаційного центру з питань транскордонного співробітництва та європейської інтеграції; веб-сторінки з питань транскордонного співробітництва та забезпечення постійного її оновлення;

8) запровадження системи моніторингу ефективності виконання програм сусідства та програм прикордонного співробітництва;

9) інтенсифікація економічної складової транскордонного співробітництва.

3 - 4 грудня 2007 року під час чергового засідання Ради єврорегіону «Нижній Дунай» в Одесі Голова єврорегіону М.Скорик зазначив, що з метою підвищення ефективного транскордонного співробітництва в усіх сферах діяльності єврорегіону та рішення питань його розвитку, було доцільним визначитися з концепцією реформування єврорегіону. У зв'язку з цим розглядалося питання надання єврорегіону «Нижній Дунай» статусу юридичної особи, що стало б відправним пунктом подальшого реформування єврорегіону, який 2008 року відзначив свій десятий ювілей.

Однією з найважливіших подій в рамках святкування десятиї річниці єврорегіону стало підписання 15 червня 2008 року в Одесі Угоди про створення Асоціації транскордонного співробітництва «єврорегіон Нижній Дунай».

20 лютого 2009 року в м. Кагул (Республіка Молдова) в рамках конференції «Сьогодення та майбутнє єврорегіону «Нижній Дунай» пред-

ставники всіх регіонів-членів єврорегіону підписали «Загальну декларацію стосовно майбутнього транскордонного співробітництва у єврорегіоні «Нижній Дунай».

20 березня 2009 року в м. Галяц (Румунія) було зареєстровано Асоціацію транскордонного співробітництва «єврорегіон Нижній Дунай», що є неприбутковою, юридичною особою та незалежною неурядовою спільною організацією менеджменту транскордонного співробітництва у єврорегіональній площині. Вона має сприяти сталому розвитку регіонів-членів шляхом активізації економічного транскордонного співробітництва, підвищенню рівня життя населення прикордонних територій, поліпшенню транспортної інфраструктури, ефективному та інтегрованому менеджменту ресурсами, інтенсифікації культурного обміну, впровадженню транскордонних програм та інфраструктурних проєктів, фінансованих за рахунок коштів Європейського Союзу.

11 грудня 2009 року в м. Одеса відбулись засідання Ради єврорегіону «Нижній Дунай» та Генеральної Асамблеї Асоціації транскордонного співробітництва «єврорегіон Нижній Дунай», під час яких були підведені підсумки головування Одеської області у єврорегіоні та Асоціації, а також розроблено та одноставно затверджено плани діяльності єврорегіону та Асоціації на 2010 рік. Окрім цього, було обрано нового Голову єврорегіону та Президента Асоціації (представник повіту Галяц (Румунія).

Єврорегіон «Чорне море».

Єврорегіон «Чорне море» (The Black Sea Euroregion чи BSER), Статут якого було підписано 26 вересня 2008 року у м. Варна (Болгарія), є ще одним єврорегіоном, в якому задіяно Одеську область. Після утворення у лютому 2006 року в Венеції першого єврорегіону нового зразка (акцент на співробітництві в регіоні напівзакритого моря та поєднання регіонів держав-членів та не членів Європейського Союзу) під назвою «Адріатика» у Конгресі місцевої та регіональної влади Ради Європи виникла ідея створення таких самих єврорегіонів навколо Балтійського та Чорного морів. 30 березня 2006 року в місті Констанці за ініціативою Румунії відбулась перша міжнародна конференція з питань міжрегіонального співробітництва в басейні Чорного моря. У своїй Заключній Декларації всі учасники конференції (причорноморські країни, окрім Росії, що відмовилась від участі у заході) звернулися до Конгресу місцевої й регіональної влади з проханням посприяти у створенні до кінця 2007 року єврорегіону «Чорне море» і закликали Комітет Міністрів Ради Європи підтримати цю ініціативу. Цілями єврорегіону в 2006 році були проголошені: 1) співробітництво для захисту навколишнього середовища; 2) проєкти в галузі сільського господарства; 3) туризму; 4) транспорту; 5) культурного обміну.

Друга подібна конференція під назвою «Чорноморський єврорегіон» відбулась 3 листопада 2006 року в турецькому місті Самсун; і, нарешті,

третя міжнародна конференція «Міжрегіональна співпраця в чорноморському басейні» проходила 25-26 червня 2007 року в Одесі. Зокрема, Одеська Декларація Чорноморського регіону, ухвалена 26 червня 2007 року, ставить мету «об'єднати зусилля з метою узгодження до 31 грудня 2007 року проекту Статуту Чорноморського регіону».

18 березня 2008 року відбулась зустріч представників Чорноморських країн та Ради Європи у Страсбурзі (Франція), присвячена розгляду проекту Статуту єврорегіону «Чорне море», підготовленого Одеською міською радою та доопрацьованого експертами Ради Європи та представниками міста Констанца (Румунія). Було досягнуто домовленості щодо підписання Статуту єврорегіону «Чорне море» в болгарському місті Варна за участю адміністративних одиниць дев'яти країн: Болгарії, Вірменії, Греції, Грузії, Молдови, Російської Федерації (на відміну від «Чорноморської синергії», в якій Росію не представлено), Румунії, Туреччини та України, що і відбулось 26 вересня 2008 року під час міжнародної конференції «Launch of the «Black Sea Euroregion». Слід також окремо відзначити, що більшість держав так званого «ширшого чорноморського регіону» представлені на рівні областей, провінцій, країв, автономних республік (серед них Болгарія, Грузія, Греція, Румунія, Російська Федерація та Україна), деякі на рівні міст (Туреччина). Такі країни, як Вірменія та Молдова досі не визначились зі складом учасників єврорегіону. Найчисленнішою з точки зору кількості областей-учасниць є Україна (сім областей), від Туреччини в співробітництві братимуть участь шість міст. Грузія та Румунія представлені лише однією адміністративною одиницею кожна.

Правовою базою співробітництва є Статут єврорегіону «Чорне море», що складається з Преамбули, 9 розділів (48 статей), і класифікує єврорегіон як «форум для співробітництва» (Стаття 1). Згідно зі Статтею 2 Проекту Статуту, планується співробітництво єврорегіону з існуючими Чорноморськими міжнародними організаціями.

Серед цілей єврорегіону:

- захист спільних інтересів членів та підготовка спільної стратегії розвитку;
- обмін досвідом та ноу-хау;
- підготовка спільних програм та стратегій розвитку, а також реалізація дій, спрямованих на їхню імплементацію;
- розвиток соціальної та економічної діяльності, повага до навколишнього середовища (Стаття 2) в наступних галузях:
  - 1) демократична стабільність;
  - 2) захист навколишнього середовища, рибальства, біорізноманітності, захист екології Чорного моря та річок басейну від виливів нафти, забруднень, тощо;
  - 3) розвиток інфраструктури (енергетичних систем, транспорту, мереж комунікацій);

- 4) інвестування сфери поновлювальної енергетики;
- 5) моніторинг ризиків морського транспорту та прибережних зон;
- 6) керування потоками міграції;
- 7) підтримка ініціатив в галузі туризму;
- 8) багатосторонні програми в галузях культури, науки, освіти, охорони здоров'я, спорту, справ молоді;
- 9) підтримка економічних ініціатив (Стаття 3).

Стаття 4 Проекту Статуту виділяє членів, почесних членів, структури-радники та спостерігачів як можливу форму представництва та/або участі у євро регіоні. Структурами-радниками згідно з Проектом є: 1) Комітет міністрів Ради Європи; 2) Парламентська Асамблея Ради Європи, Європейський Парламент, Єврокомісія, Комітет регіонів Європейського Союзу, Організація Чорноморської економічної співпраці (ОЧЕС) та Парламентська Асамблея ОЧЕС.

При цьому євро регіон матиме наступну організаційну структуру:

- 1) Рада;
- 2) Президент та віце-президент;
- 3) Виконавчий комітет;
- 4) Постійні комітети (кількість - сім: Комітет з управління та демократії; Комітет з економічного розвитку; Комітет зі сталого розвитку; Комітет у справах міграції та соціальних зв'язків; Комітет у справах культури, освіти, молоді та спорту, Комітет з транспорту; Комітет у справах туризму);
- 5) Аудиторська структура (Стаття 6).

Стаття 7 Проекту Статуту визначає так звані «технічні офіси» євро регіону «Чорне море»:

- 1) Офіс євро регіону «Чорне море» в Румунії (м. Констанца);
- 2) Офіс євро регіону «Чорне море» в Україні (м. Одеса);
- 3) Офіс євро регіону «Чорне море» в Туреччині (м. Самсун).

Наразі програма прикордонного співробітництва «Чорне море» (2007 – 2013), бюджет якої складає 17 306 000 євро, є однією з пріоритетних програм залучення міжнародної технічної допомоги в Одеську область. Спільний орган управління програмами «Румунія - Україна – Республіка Молдова» та «Чорне море» знаходиться в м. Бухарест (Румунія), а його функції виконує Міністерство розвитку, суспільних робіт та житлового будівництва Румунії.

У третьому кварталі 2009 року в рамках Програм сусідства «Румунія – Україна – Республіка Молдова» та «Чорне море» було оголошено перший етап конкурсних відборів проектів, які тривали до 28 жовтня 2009 року та 12 жовтня 2009 року відповідно. На сьогодні загальна кількість заявок, поданих до Спільного наглядового комітету в рамках вищезазначених програми по 3 пріоритетах складає більше 400 та близько 200 проектів відповідно.

Питання єврорегіону «Чорне море» курує Одеська мерія, «Нижнього Дунаю» - Одеська обласна державна адміністрація та Обласна рада.

Рекомендації:

1. Запровадити категорію «партнер єврорегіону «Нижній Дунай», що, зокрема, успішно діє в рамках єврорегіону «Верхній Прут».

2. Оскільки пункт 3 Глави 7 Статуту єврорегіону «Нижній Дунай» дозволяє, зокрема, представникам неурядових організацій та експертам з різноманітних сфер брати участь в роботі засідань Ради єврорегіону в якості запрошених, бажано розвинути цю практику, що дозволить максимально врахувати експертні оцінки в розробці стратегій (планів дій, проектів) в окремих галузях, а також інтереси та думку населення і зацікавлених груп ("interest groups"). Слід також забезпечити прямі контакти між експертами у різноманітних сферах з різних регіонів/держав, зокрема, під час засідання Ради єврорегіону.

3. Створити Депозитно-кредитний банк за прикладом установи, що діє в місті Луцьк в рамках єврорегіону «Буг».

4. Інтенсифікувати роботу зі створення вільних економічних зон, що позитивно відобразиться на економічному розвитку регіонів-учасників, всі з яких, окрім іншого, є членами Світової Організації Торгівлі.

5. Позичувати адміністративні одиниці – членів єврорегіону «Нижній Дунай», зокрема, як напрямики «винного» та екологічного туризму (наприклад, в місті Ізмаїл розташовано єдину в Європі колонію ховрашків), також представляти єврорегіон під час міжнародних туристичних виставок та форумів (слід зазначити, що під час цьогорічного міжнародного туристичного форуму, що проходить в Одесі з 10 по 12 квітня стенд єврорегіону «Нижній Дунай» представлено не було).

6. Враховуючи важливість екологічної складової в рамках єврорегіону «Нижній Дунай», доцільно створити так званий «екоєврорегіон» за прикладом, що був апробований в єврорегіоні «Верхній Прут».

7. В транспортній галузі в рамках вище згаданого транскордонного співробітництва доцільно реалізувати наступні проекти: 1) організація поромного сполучення Орловка – Ісакча та Тульча – Ізмаїл; 2) організація регулярного міжнародного сполучення за маршрутом Ізмаїл – Рені – Джурджулешть – Галац; 3) створення прямої авіалінії між регіональними аеропортами Одеса, Кагул, Ізмаїл та Тульча; 4) реконструкція автомобільних доріг на прикордонних територіях Румунії, Республіки Молдова та України; 5) Використання потенціалу морських торговельних портів Тульча та Рені.

8. В рамках єврорегіону «Чорне море» у співробітництві з почесним членом майбутнього єврорегіону – Організацією чорноморської економічної співпраці (ОЧЕС) доцільно реалізувати російський проект будівництва кільцевої автомагістралі навколо Чорного моря, що також позитивно відобразиться на розвитку туризму в регіоні; розробити спільну політику щодо транзиту енергоносіїв.

УКРАЇНА – РУМУНІЯ: ЗМАГАННЯ ЗА ДЕЛЬТУ ДУНАЮ

Південно-західна частина Одеської області, що розташована у Дунайсько-Дністровському межиріччі Придунав'я, включає 5 адміністративних районів – Болградський, Ізмаїльський, Кілійський, Ренійський і Татарбунарський, а також місто обласного підпорядкування Ізмаїл. Загальна площа регіону становить 6,6 тис. кв. км.

З урахуванням географічного положення Українське Придунав'я має стратегічне значення. Вихід до транс'європейської артерії – р. Дунаю забезпечує зв'язок з країнами Центральної і Східної Європи та зумовлює важливість цього регіону як ланки системи європейських транспортних коридорів.

Слід зазначити, що у 2003 році Європейський Союз прийняв нову концепцію розвитку транспортних систем, в якій річковий транспорт визнаний пріоритетним. Також, за прогнозами європейських експертів, очікується значне збільшення транспортування всіх видів вантажів, а найбільший приріст вантажообігу очікується саме на Дунаї. З метою забезпечення сталого розвитку південно-західної частини Одеської області, підвищення ефективності використання внутрішнього природно-ресурсного та економічного потенціалу, а також соціально-економічного розвитку регіону була розроблена та затверджена Постановою Кабінету міністрів України №428 від 31.03.2004р. Програма комплексного розвитку Українського Придунав'я на 2004-2010 роки з відпрацюванням конкретних заходів на цей період. Також, про необхідність проведення невідкладних заходів щодо розвитку південно-західної частини Одеської області наголошує Указ Президента України №16/2008 від 15.01.2008р.

Проте, український сегмент поки що недостатньо представлений в європейській транспортній системі. Окрім цього, спостерігається певне бажання обмежити участь України та не допустити її до розподілу наявних та перспективних транспортних потоків на Дунаї, насамперед, з боку Румунії, яка офіційно підтримує Україну в її євроатлантичних прагненнях, а насправді, використовуючи інформаційний вплив, законодавство ЄС, міжнародний суд і дипломатичні засоби, проводить політику, яка завдає шкоди українським національним інтересам.

На сьогодні, Румунія залишається монополістом у сфері надання транспортних шляхів для суден через дельту Дунаю. Українським судовласникам доводиться щорічно сплачувати близько 1 млн. доларів за прохід по румунських каналах. Це також негативно позначається на розвитку морегосподарського і транспортного комплексу регіону, який включає 3 морських торговельних порти (мм. Рені, Ізмаїл, Усть-Дунайськ), Ізмаїльський суд-

нобудівний та Кілійський судноремонтний заводи, державну судноплавну компанію ВАТ «Українське Дунайське пароплавство», 4 залізничні станції, локомотивне депо, ряд підприємств автомобільного транспорту, аеропорт Ізмаїл. Однією з причин фінансово-економічної кризи підприємств регіону є невирішеність питання з функціонування глибоководного судноплавного ходу (ГСХ) «Дунай - Чорне море» через гирло Бистре в українській частині дельти Дунаю, який надавав би додаткових можливостей для подальшого нарощування потужностей національних транспортних комунікацій з обробки експортно-імпортних і транзитних вантажів за напрямком схід-захід в євразійському просторі.

Уперше про необхідність відродження дунайського судноплавства в Україні заговорили в 1998 році, а у 2000 році уряд України доручив Міністерству транспорту й зв'язку, Міністерству природних ресурсів, а також Міністерству юстиції відновити судноплавство через гирло Бистре. Будівництво, а точніше реконструкція ГСХ «Дунай - Чорне море» було передбачено Указом Президента України від 10 червня 2003 року. Замовником на проведення робіт виступило державне підприємство «Дельта-Лоцман». До підготовки техніко-економічного обґрунтування реконструкції ГСХ залучили два десятки інститутів Національної академії наук України.

Проект будівництва ГСХ восени 2003 року був затверджений урядом України: проектна довжина ГСХ - 172,36 км; довжина морського підхідного каналу - 3,1 км, проектна осадка судів - 7,2 м; глибина каналу на русловій ділянці - 8,1 м; морського судового ходу - 8,4 м. Траса ГСХ прокладена по природним руслам наступним чином: порт Рені – мис Ізмаїльський Чатал (44,1 км), мис Ізмаїльський Чатал – порт Вилкове (98 км), порт Вилкове – Чорне море (17 км).

Український ГСХ має значні переваги перед аналогічними румунськими каналами. Зокрема, по українському ГСХ судноплавство може проходити цілодобово й у двох напрямках. Крім того, з огляду на природне походження українського ГСХ митна ставка за користування їм нижче румунської. В Україні канальний збір за кожен прохід судна в один кінець і за кожен прохід транзитом становить 0,14 дол./куб. м. Ставка лоцманського збору - 0,0011 дол. за проведення 1 куб. м на милю. Очікувалось, що будівництво ГСХ забезпечить переключення до 60% дунайського вантажообігу в українську частину дельти Дунаю.

В 2004 році почався перший етап підготовки днопоглиблювальних робіт мілководних ділянок каналу. Офіційне відкриття першої черги ГСХ «Дунай - Чорне море» через гирло Бистре відбулось 26 серпня 2004 року. У 2007 року був затверджений план другого етапу реконструкції ГСХ, а 27 квітня 2007 року ГСХ був запущений в експериментальному режимі. Проте повністю відкрити судноплавство так і не вдалося.

Діяльність української сторони щодо відновлення судноплавства за рахунок використання ГСХ «Дунай – Чорне море» через гирло Бистре ви-

кликала негативні оцінки в Румунії, яка постійно намагається перешкодити реалізації цього проекту. Так, в журналі «Jurnalul National» була оприлюднена думка румунської сторони, яка «розглядає варіант будівництва на власній території альтернативного каналу, що поглине більшу частину вод Кілійського рукава, у зв'язку з чим український ГСХ буде непридатний для судноплавства із-за зниження в ньому рівня води». Це, за даними шотландського журналу, «стане найкращою відповіддю на дії наших сусідів».

З метою перешкоджання в реалізації українського проекту ГСХ «Дунай – Чорне море» румунська сторона широко використовує екологічний фактор та розв'язала з Києвом дипломатичну війну за судноплавство на Дунаї. Так, у 2005 році Румунія звернулася зі скаргою до Європейської економічної комісії ООН в Конвенцію Espoo (Оцінка впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті), у якій описувала факти значного транскордонного впливу проекту будівництва ГСХ і наполягала на ухваленні рішення про недотримання Україною норм конвенції. Претензії були засновані на тому, що Україна порушила процедури повідомлення про діяльність з відновлення навігаційних глибин і поновленню судноплавства. Хоча Україна вперше проінформувала Румунію ще 18 грудня 2002 року, тобто за два роки до початку реалізації проекту «Дунай - Чорне море». А в подальшому було відправлено понад 20 офіційних повідомлень про хід робіт.

До обговорення питання будівництва ГСХ залучалася громадськість. Чотири рази проведені громадські слухання по проекту. Двічі відбулися україно-румунські консультації в м. Вилкове й у м. Тулча. Проведено чотири загальних засідання українсько-румунської Робочої групи щодо обговорення питань, пов'язаних із судноплавством по Кілійському й Старостамбульському рукавах Дунаю. Відповідно до вимог міжнародних Конвенцій Україною була надана можливість міжнародної громадськості для ознайомлення з оцінкою впливу на навколишнє середовище всіх етапів виконання проекту.

Проте, у 2005 році українській владі не вдалося дати аргументованих пояснень на всі запити, засновані на скаргах Румунії й рекомендаціях комісії по запиту. Але торік Україна фактично виконала всі вимоги конвенції. Причому резолюція про необхідність вирішити проблему на двосторонньому рівні була досить неприємна для Румунії. Адже Бухарест ніколи не обговорював з нами свої масштабні роботи в дельті Дунаю. Хоча Конвенція Espoo зобов'язує країни-учасниці погоджувати із сусідами всі проекти на прикордонних територіях. Більше того, румунська сторона в червні 2007 року в Женеві не змогла представити підтверджуючі матеріали транскордонного впливу судового ходу в гирлі Бистре з моменту його відкриття в серпні 2004 року. Власно кажучи проблема полягала в тому, що Україна виконала всі вимоги конвенції, але були незначні порушення процедур досить складних і забюрократизованих.

Проте, у травні 2008р. на засіданні комітету Конвенції Espoo від України зажадали виконання трьох умов: припинити роботи з проекту ГСХ «Дунай – Чорне море»; скасувати кінцеве рішення уряду України від 28.12.2007р. з реалізації другого етапу проекту, що передбачає доведення глибин до 7,2 м; зробити певні кроки з виконання відповідних положень Конвенції. Також було зазначено, що у разі невиконання цих вимог до 31.10.2008 р., вступить в силу так зване попередження для України, яке є найбільш суворою санкцією з боку адміністрації конвенції. Такий крок не несе за собою безпосередньо економічних або політичних санкцій, а лише шкодить іміджу держави. Проте, в подальшому, враховуючи, що адміністрація конвенцій працює в рамках юрисдикції Єврокомісії, це попередження може бути реалізоване у якості аргументу в обмеженні інтересів країни в різних формах.

За результатами Женевського засідання Конвенції Espoo, яке відбулось 28-30 жовтня цього року було повідомлено про відмовлення Секретаріату Конвенції Espoo від оголошення попередження Україні, оскільки вона виконала вимоги з призупинення робіт на другому етапі проекту (з глибинами 7,2 м). Що стосується першого етапу (з глибинами 5,85 м), який був розпочатий у 2004 році, жодних подальших робіт, включаючи операційні та експлуатаційні, проводити неможливо. А це означає, що всі проведені раніше за чотири роки процедури – громадські слухання, двосторонні українсько-румунські консультації та інші питання необхідно виконувати спочатку. При цьому, за ствердженням єврочиновників, документація з оцінки впливу на навколишнє середовище проекту ГСХ «Дунай – Чорне море», яка зараз перебуває на стадії підготовки, повинна включати, зокрема, можливі альтернативи всього проекту, обговорені з румунською стороною, включаючи альтернативу відмовлення від діяльності. А це вже повернення на сім років назад, коли було прийнято рішення про початок цього проекту та почалось обговорення альтернативних варіантів. За підсумками останнього засідання Конвенції Espoo, комітет вирішив просити уряд України надати письмовий звіт про кроки, зроблені з метою застосування положень Конвенції до будь-яких робіт, включаючи операційні та експлуатаційні, пов'язаних з першим та другим етапами.

Фактично Україна тепер не може виконувати навіть просте підтримання глибин та забезпечувати рух суден, не кажучи про більш складні роботи. Перший звіт з виконання цих пропозицій необхідно представити до 28 лютого, а другий – до 31 серпня наступного року для розгляду на чергових засіданнях комітету Конвенції.

Навіть якщо в найближчі місяці Україна зможе виконати всі процедури, передбачені Конвенцією і повноцінно продовжити роботи, то Румунія підготувала нам ще один неприємний сюрприз. Останнім часом проходить перегляд Конвенції про режим судноплавства на Дунаї (Белградська конвенція). На останньому засіданні Підготовчого Комітету 5-6 червня 2008

року текст нової Конвенції був остаточно погоджений і готовий до підписання на дипломатичній Конференції. Проведення Конференції планувалося владою Сербії наприкінці листопада 2008 року одночасно з ювілейним святкуванням підписання Конвенції 1948 року. Але реально це відбудеться в червні-вересні 2009 року. Конвенція поширюється на судноплавну частину Дунаю, включаючи порти, зимовники, канали до них і т.д., тобто теоретично на все, де можливе судноплавство. У зв'язку з цим, основним завданням для України є визнання нашого ГСХ «Дунай - Чорне море». Але, згідно ст. 4 Протоколу до нової Конвенції (пропозиція Румунії), було записано, що «до моменту проголошення наступних ділянок Дунаю в якості судноплавних, судноплавна ділянка Дунаю буде представлена ділянкою, що підпадає під сферу дії Белградської конвенції». Із цього витікає, що недобудований український ГСХ не міг мати статус повноцінної ділянки міжнародного судноплавства. Белградська конвенція міняється дуже рідко, і якщо наш ГСХ не потрапить у наступному році в перелік судноплавних шляхів, то наступної можливості для отримання статусу міжнародного судноплавного шляху можна чекати багато років.

В цьому контексті, слід зазначити, що Румунія, звинувачуючи Україну в порушенні міжнародних норм під час реалізації проекту «Дунай – Чорне море» та підкреслюючи неприпустимість проведення нею будь-яких робіт в дельті Дунаю, сама проводить заходи щодо розвитку власної частини дельти, що негативно впливає на екологію та захист біосферного заповідника «Дельта Дунаю». Наприклад, з Україною не проводились узгодження при будівництві четвертого румунського каналу в Георгіївському рукаві, що проходить через той самий заповідник. Він будується на зразок Сулінського - спрямляється звивисте русло, для чого траса каналу прокладається по суші, закріплюються береги, будується канал на гирловому барі. Окрім низки гідротехнічних споруджень, цей проект передбачає створення сухопутних транспортних мереж та інших комунікацій і допоміжних об'єктів. Саме таке будівництво може розглядатись у якості головного екологічного порушення у регіоні.

Крім того, в цей час на території Румунії реалізуються, або готуються до реалізації низка гідротехнічних проектів відповідно до Плану облаштування національної території, затвердженого Законом Румунії №363 від 21 вересня 2006 року. Планом передбачається будівництво й реконструкція транспортних шляхів, у тому числі й водних артерій, будівництво нових каналів, портів, розчищення й поглиблення існуючих каналів. Реалізація цього плану призводить до подальшого наростання перерозподілу стоку води ріки Дунай на користь румунських каналів і, як слідство, до зменшення водності української частини дельти, втрати навігаційних глибин, значному збитку для всього природного комплексу й збільшує екологічні проблеми Українського Придунав'я. При цьому, керівництву України, базуючись на її євроатлантичних прагненнях, необхідно піднімати перед представниками ЄС пи-

тання про надання рівних умов доступу до наявних та перспективних транспортних потоків на Дунаї з метою залучення потужностей морегосподарського і транспортного комплексів Українського Придунав'я.

Джерела інформації:

1. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо розвитку південно-західної частини Одеської області» від 15 січня 2008 року.

2. «Програма комплексного розвитку Українського Придунав'я на 2004-2010 роки», затверджено постановою Кабінету міністрів України від 31 березня 2004 року № 428.

3. Константинов О. Romania Mare одесского разлива//Диалоги, 25.04.2008 http://dialogs.org.ua/issue_full.php?m_id=12844.

4. Гасанова И. Румыния - Украина: пять-ноль//Эксперт-Украина. - №30 (174) 28.07.2008 г.

5. Кулик В. Особенности дунайского соседства//Украина в мире. Express-экспертиза, №10 (68) октябрь 2008 г.

6. Соловьев И. Глубоководный судовый ход «Дунай-Черное море»//Украинский правозащитный портал, 26.04.2006г. http://www.upp.org.ua/analytic_755.html.

7. Romanian President wants no treaty with Moldovan Republic //Ziua. - №4212, 17.04.2008 г. <http://www.ziua.ro/display.php?data=2008-04-17&id=236240>.

8. Арбузов А. Украина сдала Дунай Румынии <http://comments.com.ua/?art=1224172404>.

9. Арбузов А. Украина вновь теряет выход в море <http://comments.com.ua/?art=1212683745>.

10. Румыния хочет закрыть украинский канал "Дунай-Черное море"//Версии, 04.03.2008 <http://versii.com/news/146862>.

11. ЕС требует от Украины соблюдать экологическую безопасность при реконструкции «Дунай-Черное море»//ProUa.com, 11.03.2008 <http://proua.com/news/2008/03/11/171143.html>.

12. United Nations Economic Commission for Europe <http://unece.org>.

Джерело публікації: Альманах «Причорноморський монітор», №1, 2009.

РОЛЬ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ: ЕНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Наміри України інтегруватися до Європейського Союзу вимагають формування не лише загальнодержавної зовнішньополітичної стратегії, але і регіональних її складових. Сьогодні об'єднана Європа – це «Європа регіонів», тому ефективність процесів української євроінтеграції на регіональному рівні набуває особливого значення.

Сучасні геополітичні та гео економічні зрушення в Чорноморському регіоні актуалізують питання щодо формування «південного вектору» європейської інтеграції держави. Після вступу до Європейського Союзу Румунії та Болгарії, ЄС офіційно набув статусу «чорноморської держави», що надає Україні додаткові можливості для співпраці з ЄС на регіональному рівні.

Регіон має вигідне приморське, транзитне, транспортне положення, що відзначається високою питомою вагою зовнішньоекономічних функцій у господарському комплексі країни.

Українське Причорномор'я посідає значне місце в міжнародній діяльності України. Налагодження співробітництва з регіонами держав – членів Європейського Союзу - є одним з основних пріоритетів зовнішньої діяльності обласних адміністрацій на Півдні України. Укладення двосторонніх угод про торговельно-економічне, науково-технічне та гуманітарне співробітництво з регіонами ЄС свідчать про посилення євроінтеграційних тенденцій.

Лідером за участю в європейських регіональних організаціях в Українському Причорномор'ї є Одеська область. За роки незалежності Одеська область стала членом п'яти європейських організацій. З 1998 року Одеська область співпрацює з прикордонними регіонами Румунії та Молдови в рамках єврорегіону «Нижній Дунай». В 2009 році Європейський Союз виділив 40 млн. євро на реалізацію спільних проектів учасників єврорегіону "Нижній Дунай", зокрема Одеської області (Україна), Галаца, Бреїла й Тульчі (Румунія) та повітів Кагул і Кантемир (Молдова). Всього в рамках програми Європейського Інструменту Сусідства та Партнерства ENPI 2007-2013 років планується залучити для підтримки учасників єврорегіону "Нижній Дунай" кошти Євросоюзу в обсязі 126,7 млн. євро.

Реалізація енергетичних проектів на Півдні України за сприяння ЄС.

Аналізуючи стан і перспективи співробітництва України та ЄС в енергетичній сфері на Півдні України, розглянемо наступні проекти диверсифікації джерел і маршрутів енергопостачання, спрямовані на спільне забезпечення енергетичної безпеки: «Одеса-Броди», «Білий потік», Придунайський енергетичний міст.

Нафтогін «Одеса-Броди».

Питання диверсифікації постачання енергоносіїв – одне з найбільш актуальних для України та Європейського Союзу. Нафтогін «Одеса-Броди» як частина Євразійського нафтотранспортного коридору (ЄАНТК) може стати найбільш реальним проектом співробітництва України та ЄС у сфері посилення енергетичної безпеки.

Нафтотранспортний проект планувався для диверсифікації поставок нафти на українські нафтопереробні заводи (НПЗ) і розвитку транзитних можливостей України. Будівництво «Одеса-Броди» було завершено у травні 2002 року. Потужність першої черги нафтопроводу й терміналу становить 9-14 мільйонів тонн нафти на рік.

Про свою підтримку реалізації проекту ЄАНТК Європейський Союз заявив ще у 2003 році, коли в Брюсселі була підписана Спільна загальна декларація Ради міністрів Республіки Польща, Кабінету міністрів України і Європейської комісії. Проект «Одеса-Броди» було внесено до числа пріоритетних для Євросоюзу в умовах його розширення. Після завершення будівництва керівництво Азербайджану підтвердило свою готовність забезпечити нафтопровід нафтою, однак, у червні 2004 року урядом України було прийнято рішення використати трубопровід для транспортування російської нафти в реверсному напрямку. Передбачалося, що щорічно через нафтопровід «Одеса-Броди» транспортуватиметься до 9 млн. тонн нафти. Але за підсумками 2006 р. об'єми поставок не перевищили 4 млн. тонн (у 2005 р. прокачування нафти склало 5,7 млн. тонн). З обіцяних дев'яти мільйонів тонн, які починаючи з 2004 року повинні були прокачувати реверсом, така кількість нафти була транспортована лише у 2007 р. Оскільки обсяги заявленого прокачування постійно не виконуються, українська сторона втрачала прибутки.

Незважаючи на роботу нафтогону в реверсному режимі, ЄС продовжує надавати технічну та фінансову підтримку для розробки техніко-економічних обґрунтувань аверсного використання нафтопроводу. У 2004 році у Варшаві було створено міжнародне трубопровідне підприємство ТОВ МТП «Сарматія». Його учасниками стали: PERN Przyjazn S.A. і ВАТ «Укртранснафта». У 2005 році був проведений тендер на розробку ТЕО за кошти Єврокомісії, який виграв консорціум, утворений компаніями SWECO PС (Фінляндія), ІLF GMBH (Німеччина) і KANTOR (Греція).

На Енергетичному форумі, що відбувся 22 травня 2008 року у Києві за участю Президентів Азербайджанської Республіки, Грузії, Литовської Республіки, Республіки Польща та України сторони наголосили на необхідності прискорення реалізації проекту ЄАНТК та важливості залучення Європейської Комісії. На форумі було прийнято рішення щодо проведення експерименту з послідовного прокачування легкої української нафти через систему нафтопроводів «Дружба» з України через Словачку Республіку до споживачів у Чеській Республіці, успішне завершення якого може створити можливість організації у майбутньому регулярних поставок нафти з Каспійського регіону до споживачів у Східній та Центральній Європі, а також сприяти можливості початку реалізації проекту ЄАНТК. [2]

24 квітня 2009 р. у Варшаві було затверджено четверте техніко-економічне обґрунтування нафтогону «Одеса-Броди», яке проводилось за участю експортерів, транзитерів та імпортерів нафти. Згідно з ним - «Одеса-Броди» є економічно доцільним та конкурентоспроможним проектом, було підтверджено наявність необхідних ресурсів каспійської нафти для рентабельного функціонування нафтогону при розгалуженні його в м. Броди по трьох напрямках: на Польщу, на Словаччину, Чехію, Австрію, Білорусь і Балтійські країни. Президент Єврокомісії Жозе Мануель Баррозу висловив підтримку ініціативи Президента України презентації найближчим часом у Брюсселі техніко-економічного обґрунтування Євро-Азійського нафтотранспортного коридору.

9 квітня 2009 р. відбулась зустріч Президента В. А. Ющенка та Президента Азербайджану Ільхама Алієва, під час якої Президент Азербайджану підтвердив готовність азербайджанської сторони здійснювати поставки каспійської нафти (5 млн. т.) для потреб українського і європейського ринків. При цьому він наголосив про готовність надати нафту для технологічних потреб по запуску нафтопроводу в аверсному режимі. Слід зазначити, що азербайджанська сторона зацікавлена в присутності на українському нафтопереробному ринку та отриманні своєї долі в мережі АЗС України, Державна нафтова компанія Азербайджану вже відкрила своє представництво в Україні.

Основною проблемою на шляху до переведення нафтогону в аверсний режим є відсутність узгодженої позиції в державі щодо використання нафтопроводу. Зокрема, і Президент України, і Прем'єр-міністр погоджуються що робота нафтогону в аверсному режимі є важливим аспектом забезпечення енергетичної безпеки держави, але на думку Прем'єр-міністра та Міністра палива та енергетики України, на сьогодні немає технічних можливостей для переробки каспійської нафти українськими НПЗ, які можуть переробляти виключно російську нафту. Ще одним аргументом для перенесення терміну переходу на аверсний режим є нібито відсутність споживачів в ЄС. Це твердження не відповідає дійсності, оскільки країни Східної та Центральної Європи неодноразово наго-

лошували на готовності отримувати нафту з нафтогону «Одеса-Броди». Щодо технічних можливостей українських НПЗ для переробки каспійської нафти, то ряд експертів в сфері енергетики, зокрема О. Гончар та О. Тодійчук, вважають що в Україні для цього проекту є два нафтопереробні заводи в Дрогобичі та Надвірній, які технологічно оснащені для відповідної переробки. На думку О.Тодійчука: «Як тільки Україна продемонструє єдину позицію, монолітність, цілеспрямованість, одразу ж всі зовнішні переговори підуть в іншому руслі і будуть підписані всі відповідні контракти». [3]

Таким чином, успішність просування проекту «Одеса-Броди» залежить в першу чергу від конкретних кроків української сторони:

- Існує потреба в розробці та затвердженні урядового плану реалізації проекту «Одеса-Броди» в аверсному режимі з гарантіями його виконання.

- Необхідно юридично оформити задекларовані наміри Азербайджану щодо поставок нафти, укласти відповідні міжнародні контракти та міждержавні угоди. Сприяти входженню азербайджанських компаній на нафтопереробний ринок України задля посилення енергетичного співробітництва на взаємовигідних умовах.

- Попередити російську сторону про припинення дії договору щодо використання нафтопроводу «Одеса-Броди» в реверсному режимі за 90 днів до його переведення на аверсний режим.

- Перспективним, на нашу думку, є позиціонування нафтогону «Одеса-Броди», як реального економічного проекту співробітництва України та ЄС в рамках реалізації європейської політики Східного партнерства.

Проект газопроводу «Білий потік».

Проект газопроводу «Білий потік» (White Stream) обговорюється з 2005 року як головний енергетичний проект блоку ГУАМ. Спершу він мав назву Georgia-Ukraine-EU gas pipeline (GUEU). В межах проекту планується створення нового газогону «Грузія-Україна-Євросоюз», який би поєднав газотранспортну систему України з газопроводом Баку-Тбілісі-Ерзурум. Загальна протяжність труби може сягнути 1 тисячі кілометрів, в тому числі грузинською територією – 100 кілометрів, понад 600 кілометрів – дном Чорного моря від грузинської Супси до української Феодосії та ще 200 – українським суходолом. Проект передбачає транспортування газу з родовища Шах-Деніз, на другому і третьому етапі реалізації проекту планується долучити до нової системи транспортування газ, видобутий у Казахстані та Туркменістані. Альтернативний українському варіант проекту передбачає протягнути газогін до Румунії.

Презентації проекту відбулась 11 травня 2007 року на Енергетичному форумі у Відні та 10-11 жовтня 2007 року на енергетичному саміті у Вільнюсі. 29 січня 2008 року в Брюсселі Прем'єр-міністр України Ю. Тимошенко презентувала «Білий потік» як альтернативний проекту «Набукко», яким буде постачатись туркменський газ в ЄС. Після презентації

проекту МЗС Туркменістану виступило із заявою, в якій було висловлено невдоволення, що українська сторона не повідомила Туркменістан і не були проведені відповідні переговори і консультації.

Комісар ЄС з питань енергетики Андріс Пібалгс, зазначив, що Єврокомісія планує уважно вивчити пропозицію України щодо будівництва нового газогону з Туркменістану до Європи «Білий потік». Помічник координатора ЄК із питань південних газотранспортних проектів коридору Схід–Захід Брендан Девлін наголосив, що: «White Stream – дуже важливий проект для Європейського Союзу із погляду безпеки енергопостачання як для України, так і для Євросоюзу». Технічно проект може фінансуватися, за словами Б.Девліна, через фінансові інструменти реалізації проектів створення єдиної транс'європейської енергетичної мережі. [4]

На сьогодні Європейський Союз схиляється до перспективи реалізації «Білого потоку» саме як складової частини «Південного коридору-Нового Шовкового шляху». На енергетичному саміті в Празі, який відбувся 8 травня 2009 року, окрім затвердження плану модернізації авто-, залізничної та морської інфраструктури задля комерційних поставок енергоносіїв до Європи з близькосхідних та прикаспійських країн через Туреччину та Черне море, розглядалась можливість реалізації трьох трубопровідних проектів: «Набукко», «Білий потік» та «поєднуючого» трубопроводу Туреччина-Греція-Італія в рамках Південного енергетичного коридору.

За словами директора консорціуму White Stream Георгія Вашакмадзе, на сьогодні Європейський Союз фінансує передпроектні роботи, тобто, розробку техніко-економічного обґрунтування (ТЕО), за тою ж схемою, що й «Набукко»: щороку нарощуючи обсяги. Він зауважив, що на початку 2009 року на дослідження компанії виділено вже 650 тисяч доларів. Щодо міжнародної підтримки, то активно проект підтримують країни Східної Європи: Румунія, Польща та Литва. [5]

9 лютого 2008 року посол Ірану в Азербайджані Насир Гамиди Зорі заявив про готовність Ірану розглянути можливість участі Ісламської республіки в проектах «Набукко» і «Білий потік», якщо «їхнє будівництво не позначиться на екології регіону й буде економічно вигідним». Реалізація проекту «Білий потік» мала б значно більші перспективи із залученням ресурсів Ірану, але на заваді стоїть ядерна програма Ірану та конфлікт Ірану і США, як наслідок – можливість застосування ембарго ООН на співпрацю з Іраном в енергетичній сфері. Проте з огляду на деякі ознаки готовності президента США Б. Обама налагодити конструктивний діалог з Іраном, зокрема у питанні вирішення проблеми розгортання іранської ядерної програми, існує ймовірність залучення Ірану до реалізації проекту «Білий потік» [6, с. 22].

Існує ряд факторів стримування на шляху до реалізації проекту газопроводу «Білий потік»:

1. Реалізація проекту «Білого потоку» як конкурентного проекту «Набукко», який офіційно підтримує Європейська Комісія, викликає неоднозначну реакцію в ЄС, ці два газогони мають бути взаємодоповнюючими в рамках Південного енергетичного коридору;

2. Існує проект «Південний потік», який активно просуває Російська Федерація, до якого вже залучились Італія, Греція і Болгарія;

3. Використання транспортних можливостей Туреччини дозволяє комплексно постачати газ не тільки з Каспійського і Центральноазійського регіонів, але й з усього Близького Сходу, що надає додаткову аргументацію розробникам «Набукко» на користь використання саме цього газопроводу для диверсифікації поставок газу до Європи [7].

Враховуючи той факт, що Європейський Союз вирішив отримувати 60-120 мільярдів кубометрів газу тільки з південного коридору, існує можливість, що «Білий потік» буде затребуваний. Завдання України полягає в переконанні європейських партнерів в економічній доцільності та ефективності реалізації проекту.

Будівництво газопроводу «Білий потік», на нашу думку, може зацікавити ЄС у разі, якщо представляти його не як альтернативний проекту «Набукко», а як додатковий газогін в рамках Південного енергетичного коридору. Українській владі слід наполягати саме на українському варіанті побудови нафтопроводу із використанням Феодосійського нафтотерміналу, оскільки використання існуючої інфраструктури України, Південного Кавказу та Європи здешевлює вартість побудови «Білого потоку», що значно підвищує його інвестиційну привабливість.

Придунайський енергетичний міст.

Розробка та реалізація економічного проекту «Придунайський енерготранспортний міст» розглядалася країнами-учасниками як один із ключових заходів щодо розвитку загальних положень Кишинівської декларації голів держав ГУАМ (м. Кишинів, 22 квітня 2005 р.) в частині: удосконалення транспортно-комунікаційної структури в стратегічно важливому регіоні ГУАМ, використання транзитного потенціалу, ефективного та безпечного функціонування транспортних коридорів з метою сприяння та посилення процесів європейської інтеграції, забезпечення міжнародної безпеки, розвитку торгово-економічних зв'язків між Сходом та Заходом та активізації зусиль у сфері енергетичного співробітництва, реалізації спільних програм і проектів з транспортування енергоресурсів Каспійського регіону за умов їхньої комерційної рентабельності з метою входження на європейські енергетичні ринки через територію держав – учасниць об'єднання [8, с. 74-75].

Співробітництво з країнами ГУАМ та Європейським Союзом в рамках енергетичного мосту може бути представлено в співучасті у таких енергетичній та економічних сферах на Півдні України як: видобуток енергоносіїв на шельфі Чорного моря, та на території Болградського,

Ізмаїльського, Саратського, Татарбунарського, Арцизького, Ренійського районів Одеської області; вдосконаленні існуючих електромереж регіону та побудові нових енергетичних потужностей для експорту електроенергії.

Слід зазначити, що сьогодні проект як міжнародний не реалізується. На разі зусиллями «Одесаобленерго» та за допомогою кредиту Європейського банку реконструкції та розвитку здійснюється будівництво ЛЕП-330 кВ «Аджалик – Усатове – Арциз» та планується будівництво ЛЕП-330 кВ «Новоодеська-Арциз». Європейський банк реконструкції й розвитку має намір виділити Національній енергетичній компанії «Укренерго» 100 млн. євро на будівництво високовольтної лінії електропередачі напругою 330 кВ «Новоодеська-Арциз» (Одеська область).

Компанія V.S. Energy International Ukraine, що є дочірньою V.S. Energy International NV (Нідерланди), розпочала будівництво парогазової електростанції в Ізмаїлі (Ізмаїльська ПГЭС, Одеська область) потужністю - 268 мв., яка має повністю задовольнити потреби регіону в електроенергії. В умовах значної залежності Українського Придунав'я від поставок електроенергії з Молдовської ДРЕС, яка належить російсько-бельгійським власникам, вищезазначені проекти зі створення нових енергетичних потужностей належать до сфери національної безпеки держави.

Таким чином, ідея створення «Придунайського енергетичного мосту» як форми інтеграції країни в загальноєвропейський енергетичний простір є досить перспективною. Але цей проект на сьогодні не реалізується як міжнародний в рамках ГУАМ. Для успішної реалізації проекту енергетичного мосту слід реалізувати ряд технічних заходів, зокрема.

У сфері забезпечення енергетичної безпеки Одеської області необхідно спорудити енерголінії від Аджалика до Рені, що разом зі створенням Болградської парогазової електростанції забезпечить незалежність від Молдавської ДРЕС.

Одним із стратегічних енергетичних проектів на Півдні України є створення потужного енергетичного комплексу у складі Південноукраїнської атомної електростанції, Ташлицької гідроакмулюючої електростанції та Олександрівської ГЕС у Миколаївській області, із подальшим його включенням в якості складової енергомосту до загальноєвропейської енергетичної системи Union for the Co-ordination of Transmission of Electricity (UCTE). Болградська та Ізмаїльська ГЕС як в складі енергомосту, так і в разі включення в систему USTE, можуть функціонувати як маневрові потужності цілісної системи [9].

Енергетичні проекти на Півдні України мають важливе стратегічне значення для забезпечення енергетичної безпеки не лише України, але й Європейського Союзу. З огляду на важливість для Європи диверсифікації шляхів постачання енергоносіїв, співробітництво з Україною, як транзитною державою, є досить важливим та перспективним. Існуючий

інфраструктурний енергетичний та транзитний потенціал Одеського регіону створює сприятливі умови для такої співпраці. Жоден з існуючих енергетичних проєктів на Українському Півдні на сьогодні не реалізований в повній мірі. Європейський Союз співробітничав з Україною в енергетичних проєктах недостатньо.

Причинами такого стану речей, на наш погляд, є: відсутність цілісної державної концепції реалізації стратегічних енергетичних проєктів на Півдні України, неузгодженість владних позицій щодо їх реалізації, відсутність достатнього фінансування, спричиненого несприятливим інвестиційним кліматом в країні, як наслідку затяжної політичної та економічної кризи в державі.

Список використаних джерел:

1. Проблеми регіонального розвитку Півдня України. За ред. О.Л.Михайлюк, Л.В. Хомич: Оф НІСД. - 2006. - 199 с.

2. Спільна заява Президентів Азербайджанської Республіки, Грузії, Литовської Республіки, Республіки Польща та України щодо проєкту Євро-Азіатського нафтотранспортного коридору.// http://www.president.gov.ua/content/energosummit_1.html.

3. Тодійчук О. 3,5-4 млн. тонн нафти на рік достатньо, щоб "Одеса – Броди" працював не збитково. // http://ua-energy.org/2009/05/06/oleksandr_todijchuk_354 mln_ton_nafti_na_rk_dostatno_shhob_odesa_brodi_pracjuvav_nezbitkovo.html.

4. <http://www.dt.ua/1000/1550/61933>.

5. http://ua-energy.org/2009/04/09/s_ostatochno_postavit_na_ukranksu_gts.html.

6. Волович О. Стан і перспективи реалізації проєкту будівництва газопроводу «Білий потік» (GUEU - White stream). // International Review. – 2008. - № 1(5).

7. Мартинюк В. Для чого Україні White Stream? // <http://www.pravda.com.ua/news/2008/2/27/72236.html>.

8. Корнілов І. Є. Про розробку міждержавної програми економічного проєкту ГУАМ «Придунайський енерготранспортний міст» / І.Є. Корнілов // Проблеми та перспективи розвитку економічного співробітництва в рамках ГУАМ: [зб. мат-лів наук. практ. конф. (14 червня 2007 р.)]. – К.: НІПМБ, 2007. – 124 с.

9. Шевченко В. Проблеми реалізації проєкту Придунайського енергетичного мосту в контексті енергетичної безпеки Північно-Західного Чорномор'я // www.niss.od.ua/p/229.doc.

10. http://blackseagas.com/ru/index.php?option=com_content&task=view&id=195&Itemid=40.

11. <http://www.unian.net/rus/online/106/2301343.html>

12. Гончар М. Москва – Азія – транзит... // <http://www.dt.ua/1000/1550/59239>.

ПРИЛОЖЕНИЯ:

Учреждения в г. Одессе, деятельность которых связана с европейскими странами и организациями:

Консульства и представительства европейских стран:

Генеральное Консульство Республики Болгарии в Одессе:

адрес: 65062, Украина, Одесса, ул. Посмитного, 9;
тел.: (048) 746-65-54 (58), факс: 746-65-48;
E-mail: genkov@te.net.ua.

Генеральное Консульство Греческой Республики в Одессе:

адрес: 65028, Украина, г. Одесса, ул. Преображенская, 32;
тел.: (048) 786-05-70, 786-05-03, факс: 786-05-71;
E-mail: grconsodessa@paco.net;

Генеральное Консульство Румынии в Одессе:

адрес: 65011, Украина, Одесса, ул. Базарная 31;
тел.: (048) 724-23-24, 724-05-32;
E-mail: konsulro@paco.net.

Почетное Консульство Латвийской Республики в Одессе:

адрес: Украина, г.Одесса, ул. Успенская, 75, офис 4;
Тел./факс (0482) 49-63-33.

Генеральное Консульство Республики Польша в Одессе:

адрес: 65014, Украина, г. Одесса, ул. Успенская 2/1;
тел.: (048) 729-44-13, 729-39-36, 729-43-88 факс 717-71-33.
E-mail: consul.pl@kgrp.odessa.ua.

Почетное Консульство Германии в Одессе:

адрес: 65026, Украина, Одесса, ул. Ланжероновская, 9, оф.17
тел/факс (048) 777 89 03.

Миссия ЕС по приграничной помощи Молдове и Украине:

адрес: 65012, Украина, г. Одесса, ул. Уютная, 13,
Тел.: (0482) 36 52 74
Факс: (0482) 36 52 68
E-mail: press@eubam.org,
<http://www.eubam.org>.

Органы местной власти:

Управление международных отношений, европейской интеграции и связей с Одесской диаспорой Одесского городского совета:

адрес: г. Одесса, пл. Думская, 1,
тел.: (048) 724-70-09; 784-53-60.

Главное управление внешнеэкономической деятельности и европейской интеграции Одесской облгосадминистрации:

адрес: г. Одесса, пр. Шевченко, 4,
тел.: (048) 718-95-33;
<http://ved.odessa.gov.ua>.

Культурные центры европейских стран:

Благотворительный Фонд „Баварский Дом, Одесса“:

адрес: г. Одесса, ул. Успенская, 60, к.2,
тел.: (048) 777-06-96, 715-01-20,
E-mail: bho.odessa@paco.net,
<http://www.bayernhaus.com.ua>.

Благотворительный фонд «Общество Развития», Одесса (GfE):

адрес: г. Одесса, ул. Екатерининская, 1/5.
тел.: (048) 777-10-34,
E-mail: info@gfe-odessa.org,
<http://www.gfe-odessa.org>.

Британский Совет в Одессе:

г. Одесса, Фонтанская дорога, 33,
тел.: (048) 718-81-19, 718-81-39,
E-mail: OdessaEnquiry@britishcouncil.org.ua;

Французский культурный центр "Альянс Франсез":

адрес: г. Одесса, ул. Садовая, 3,
тел.: (048) 786-06-57, 786-92-36,
E-mail: afodess@gmail.com.

Центр болгарской культуры:

адрес: г. Одесса, пер. Вице-адмирала Жукова, 9,
тел.: (048) 722-32-65, 722-64-04.

Греческий фонд культуры:

адрес: г. Одесса, Красный пер., 18/20,
тел.: (048) 724-20-69.

Где можно получить дополнительную информацию:

Европейский клуб на базе Одесского национального университета им. И. И. Мечникова - ресурсный центр для всех, кто интересуется вопросами европейской интеграции. Открыта библиотека литературы по истории и современной жизни стран ЕС, имеется свободный доступ к сети Интернет. Адрес клуба: г. Одесса, Французский б-р, 24/26.

Центр европейской информации в Одесской областной библиотеке им. Грушевского работает. Центр предоставляет спектр услуг по доступу к информации по вопросам европейской интеграции. Адрес: г. Одесса, ул. Троицкая, 49/51, 1-й этаж, тел. (048) 784-07-52, e-mail: eurocentre-od@ukr.net, <http://www.irp.od.ua>.

На базе Одесской городской общественной организации «Лицом к лицу» работает **библиотека материалов о Европейском Союзе** и по вопросам европейской интеграции. Адрес: 65014, г. Одесса, ул. Марзалиевская, 38, тел./факс: (048) 738-68-30.

Информация об Одесской городской общественной организации «Лицом к лицу»

Одесская городская общественная организация «Лицом к лицу» зарегистрирована 18 июня 2002 года.

Главной целью деятельности организации является защита и реализация конституционных прав жителей города Одессы.

Результаты 25 проектов, которые реализованы или реализуются сейчас организацией:

- активизация громады г. Одессы для решения актуальных проблем по месту жительства и города в целом;
- повышение уровня осведомленности граждан по вопросам европейской интеграции, популяризация внедрения европейских стандартов в жизнь города Одессы;
- значительное увеличение роли органов самоорганизации населения в управлении городом,
- налажено плодотворное взаимодействие между органами самоорганизации населения, населением и местной властью;
- повышение уровня осведомленности жителей г. Одессы о своих правах и возможностях, а также их участия в управлении местным развитием, в процессах принятия решений;
- повышение прозрачности деятельности органов местного самоуправления г. Одессы;
- развитие профессионализма и способностей общественных активистов.

Основные виды деятельности:

1. обучающие мероприятия для общественных активистов (семинары, тренинги, конференции);
2. аналитическая деятельность (проведение исследований ведущими экспертами, разработка проектов нормативных актов и рекомендаций органам власти, проведение круглых столов);
3. разработка и издание методических, просветительских материалов (15 брошюр, ежемесячная благотворительная газета „Соседский вестник” тиражом 10 000 экземпляров, буклеты) для освещения всех аспектов участия громады в управлении городом и решении местных проблем, вопросов европейской интеграции, мер по противодействию коррупции;

4. информационные кампании в СМИ и среди населения для популяризации демократических механизмов и просвещения жителей, проведение общественных слушаний по актуальным вопросам;

5. консультативная, координационная, методическая помощь гражданам, органам самоорганизации населения, НГО, распространение опыта среди других городов Украины;

6. культурные и просветительские мероприятия для молодежи: фестивали, конкурсы творческих работ, спортивно-интеллектуальные игры.

7. Центр организационно-методической поддержки органов самоорганизации населения, услугами которого пользуются представители 50 городов Украины. Он координирует и оказывает всестороннюю поддержку всем органам самоорганизации населения Одессы, которые охватывают в своей деятельности более 500 тыс. жителей.

Благодаря принятию Одесским городским советом **проектов решений**, разработанных и пролоббированных сотрудниками организации:

- определен механизм создания органов самоорганизации населения в Одессе, обеспечены гарантии их деятельности;
- впервые в Украине органы самоорганизации населения получили возможность получать отдельные полномочия городского совета, финансы и имущество;
- реализуется Программа развития органов самоорганизации населения в г. Одессе на 2007-2011 гг.
- Органы самоорганизации населения принимают активное участие в конкурсе социального заказа Одесского городского совета.
- в бюджете города выделено финансирование для органов самоорганизации населения.

Кроме этого, были разработаны и поданы на рассмотрение Верховной Рады Украины поправки к законодательству Украины, касающиеся статуса, процедур создания и деятельности органов самоорганизации населения.

Координаты ОГОО “Лицом к лицу”:

65014, Украина, г. Одесса, ул. Маразлиевская, 38.

Тел./факс: +38 (048) 738-68-30.

E-mail: facetoface@gt.com.ua.

Веб-сайты: <http://samoorg.com.ua>.